Benedikt Kuripešić

PUTOPIS KROZ BOSNU, SRBIJU, BUGARSKU I RUMELIJU 1530.

Fototipsko izdanje

2006.

Banja Luka

BIBLIOTEKA
AKTUELNOSTI

Urednik:
Nenad Novaković

Itinerarium. Wegrayss. Kun. May. potschaft gen Constantinopel dem Türkischen Keiser Soleyman. Anno XXX—MDXXXI

Preveo sa njemačkog:
ĐORĐE PEJANOVIĆ

Benedikt Kuripešić

PUTOPIS KROZ BOSNU, SRBIJU, BUGARSKU I RUMELIJU 1530.

Fototipsko izdanje

2006.
Banja Luka

BENEDIKT KURIPEŠIĆ

PUTOPIS KROZ BOSNU, SRBIJU, BUGARSKU I RUMELIJU 1530

SVJETLOST/SARAJEVO
1950

Godine 1530-te posla Ferdinand, kralj Austrije, Češke i Ugarske poslanstvo u Carigrad sultanu Sulejmanu II da s njime zaključi, ako ne potpun mir, a ono barem duže primirje. Osim toga, trebalo je poslanstvo da izradi kod sultana da se iz Hrvatske i Ugarske povuku Turci. Time je Ferdinand htio da od zemlje otkloni opasnost od Turaka, koji su poslije bitke na Mohaču (1526) plavili i pustošili Hrvatsku i Ugarsku.

Poslanstvo se sastojalo od 37 lica: 23 plemića (»gospodina«) i 14-toro posluge i ostale pratnje. Kao tumač latinskog jezika pridodat je poslanstvu Benedikt Kuripešić. Gospoda plemići su bila iz austriskog, štajerskog, njemačkog i hrvatskog plemstva. Vođe poslanstva su bila dva poznata i čuvena plemića: Josip Lamberg, vitez i namjesnik Kranjske, i Nikola Jurišić, vitez i nasljedni komornik u Hrvatskoj.

Poslanstvo je krenulo iz Ljubljane 22 avgusta 1530 godine i stiglo u Carigrad 17 oktobra te iste godine. Iz Carigrada je krenulo natrag 22 decembra 1530 godine i stiglo u Ljubljanu 9 februara 1531 godine.

Put kojim je poslanstvo išlo preko Hrvatske, Bosne, Srbije, Bugarske i Rumelije je put kojim su se kretale turske vojske u svojim pohodima prema Bosni i Hrvatskoj. Poklapao se uglavnom sa starim rimskim putevima kroz ove krajeve; otstupanja su bila kraća i manja. To je bio jednim dijelom čuveni Bosanski ili Makedonski Drum, a drugim dijelom Carigradski Drum.

Poslanstvo je bilo bez uspjeha, jer sultan nije htio sa Ferdinandom da pregovara.

Zahvaljujući ovome putu poslanstva u Carigrad i Benediktu Kuripešiću, tumaču za latinski jezik, koji je vodio bilješke o putovanju, dobio se prvi opis putovanja

preko Balkanskog Poluostrva u Carigrad u XVI-om vijeku.

O osobi Kuripešića zna se vrlo malo. Iz putopisa se zna da je rodom iz Obernburga (grad u južnoj Štajerskoj, u blizini Kranjske), da je poznavao njemački i latinski jezik, a pošto je bio iz slovenskog kraja, znao je sigurno i slovenski jezik.* Njegovo poznavanje latinskog jezika upućuje na to da je bio humanistički obrazovan. Iz ovoga putopisa i iz drugoga njegovoga spisa pod imenom »Eine Disputation oder Besprech zwayer Stallbüben« može se zaključiti da je stekao i opšte obrazovanje i dobro poznavao onovremene političke, vjerske, kulturne i istoriske prilike raznih država i naroda. (Matković, Rad Jugoslavenske akademije, knjiga 56). Putopis pokazuje pismena čovjeka, koji otvorenim očima gleda i posmatra stvari i čovjeka koji umije da zapazi bitne stvari i karakteristike ne samo predmeta nego i prilika. Opisi su mu živi i jedri, bez mnogo kićenja i nepotrebnog opisivanja i nejasnoće. Stil mu je lapidaran i odudara od uobičajenog njemačkog teškog, opisnog i širokog.

Vođenje putopisnih bilježaka Kuripešić je opravdavao »da ne bi uzalud gubio vrijeme«. Pored toga poticaj za putopisni dnevnik bio je i onovremeni običaj da se vode putopisne bilješke.

Njegov putopis kroz Bosnu, Srbiju, Bugarsku i Rumeliju štampan je prvi put 1531 godine i nosi naslov: »Itinerarium, Wegrayss Kün. May. potschafft gen Constantinopel zu dem Türkischen Keiser Soleyman. Anno XXX—MDXXXI«.

Od toga izdanja sačuvalo se samo nekoliko primjeraka. (Jedan primjerak nalazi se u biblioteci Muzeja u

* U predgovoru izdanja 1910 godine kaže se da je Kuripešić služio kao tumač između Lamberga, koji je vrlo slabo poznavao slovenski jezik, i Jurišića, koji nije znao »njemački ni čitati ni pisati«. Osim toga, na tome mjestu navodi se da je pri razgovoru poslanika sa Ibrahim-pašom u Carigradu Kuripešić pašinom tumaču za slovenske jezike prevodio na slovenski ono što su poslanici htjeli da kažu paši, jer paša nije imao tumača za latinski jezik. I pri audijenciji kod sultana turski tumač »znao je vrlo slabo latinski«. Na putovanju razgovarao je Kuripešić sa domaćim stanovništvom slovenski što potvrđuje njegovo poznavanje slovenskog jezika.

Sarajevu). Za originalan tekst ne zna se ništa. Skoro istodobni prepis prvobitnog teksta putopisa nalazi se u grofovskom Lamberškom dvorcu Otenštajnu u Donjoj Austriji. Po tome Otenštajnskom rukopisu izdala je 1910 godine grofica Eleonora Lamberg-Švarcberg ovaj putopis pod naslovom: »Benedict Couripeschitz: Itinerarium der Botschaftsreise des Josef von Lamberg und Nicolas Juritschitz durch Bosnien, Serbien, Bulgarien nach Constantinopel 1530«. Oba teksta poklapaju se uglavnom u pogledu samih podataka i događaja. Razlika je samo u nekim detaljima i u različitom pisanju imena rijeka, mjesta, planina, brda, tvrđava i osobnih imena. Osim toga tekst od 1531 godine ima predgovor, a onaj od 1910 nema, dok izdanje od 1910 godine ima miljokaz puta od Raba do Carigrada, a tekst od 1531 nema.

U Kuripešićevom putopisu nalaze se ne samo njegova zapažanja, nego i zapažanja obrazovanijih članova poslanstva, a na prvom mjestu viteza Nikole Jurišića, jednog od dvojice poslanika i nasljednog komornika u Hrvatskoj, koji je dobro poznavao prilike ne samo u Hrvatskoj, nego i u susjednoj Bosni.

Kuripešićev putopis je jedan od najstarijih putopisa po Balkanu u XVI vijeku, a najstariji putopis kroz Bosnu za turskog doba. Njegovi opisi su s istoriskog gledišta »osobito znatni«, jer pokazuju živu sliku tadašnjih običaja, zemalja i naroda. Ovaj putopis je pouzdan u onom dijelu gdje Kuripešić opisuje ono što je on lično vidio i provjerio, ali ondje gdje govori o istoriskim događajima, miješa često narodno predanje sa istoriskom istinom. Imena gora, mjesta i rijeka napisana su donekle pravilno; u tome pogledu razlikuje se bitno od drugih putopisaca Neslovena. Sam Lamberg, jedan od vođa ovog poslanstva, kaže u svojoj biografiji za ovaj Kuripešićev putopis: »kako se putovalo i šta se dogodilo na putu u Carigrad, javno je i nije tajna. U spisima i štampi naći će se dosta rijetkih (i dobrih) podataka«. (Predgovor izdanju od 1910).

Vrijednost i značaj ovoga rukopisa je velika. On je vrlo važan izvor i dragocjen prilog za etnografiju, folklor, sociologiju, topografiju, orografiju i hidrografiju pojedi-

nih balkanskih zemalja. Njegovi podaci o prilikama, stanju i narodima, kao i podaci o vjeri, običajima, jeziku i odnosu Turaka prema raji, vrlo su značajni s obzirom na mnoga pitanja koja u istoriji naroda na Balkanu, a osobito u Bosni i Hercegovini, još uvijek nisu definitivno riješena. Kuripešić je vjerno bilježio imena mjesta, gora, brda, rijeka i ravnica kroz koje je prolazio i preko kojih je prelazio. Veći dio putopisa odnosi se na Bosnu, prema turskoj teritorijalnoj podjeli (od Une do Mitrovice). Bosna je u njemu opširnije i iscrpnije opisana nego druge zemlje: Srbija, Bugarska i Rumelija.

Putopis ima 32 strane, veličine 18 × 13,5; ima 10 slika: 6 bosanskih gradova (Krupe, Kamengrada, Ključa, Sokola, Višegrada i Zvečaja), 2 slike audijencije u Carigradu, sliku karavanseraja i sliku audijencije kod Usrev-paše u Glavogodini. Knjiga je bez paginacije i bez mjesta gdje je štampana. Kao godina izdanja označena je MDXXXI.

Prvi prevod na srpsko-hrvatskom ovoga putopisa potiče od Čede Mijatovića, koji ga je publikovao u listu »Vidovdanu«, u Beogradu 1863 godine. Prevod nije potpun (samo do Jedrena). Petar Matković, član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, pisao je opširno o ovom putopisu u Radu Jugosl. akademije, knj. 56, i tom prilikom citirao »što vjernije njegovu sadržinu« (veći dio putopisa). Oba su prevoda sa štampanog djela od 1531 godine. I ovaj naš prevod rađen je sa izdanja od 1531 godine. Ovo je prvi potpuni prevod Kuripešićeva putopisa.

Đ. P.

TEKST ITINERARIUMA (Putopisa)

Kako je pred očima sviju nas krvopija i zakleti neprijatelj hrišćanske vjere za malo godina mnogoljudno hrišćanstvo, zemlju i stanovnike strašnom i nemilosrdnom tiranijom pokorio i još teži za sve novim i novim osvajanjem cijelog hrišćanstva, a osobito njemačke nacije (što jasno proizlazi iz nedavnih strašnih vremena, iz osvajanja plemenitog ostrva i grada Rodosa, grčkog Beograda i cijele Ugarske i iz opsjedanja grada Beča), svima nama je poznato, pa nije potrebno ponovo pominjati sve one strahote i bijesna krvološtva.

Često puta iz čovječije kratkovidnosti, a još više po božijoj providnosti i božijoj kazni, mi smo malo svjesni svoje nesreće i trenutne opasnosti, i ne vodimo računa o božijoj srdžbi. Pred našim vratima stoji opasnost i svaki pojedinac treba da je svjestan samoga sebe i neopisane tiranije turske, pa treba da na to mnogo više pazi i prima k srcu. To je i tendencija ovoga putopisa. U njemu će se upoznati sa nepravdom, koja treba da svakog skromnog hrišćanina gane i pobudi na srdačno saučešće i samilost sa bijednim robovima, njihovom sabraćom po hrišćanskoj vjeri, i da bude opomena i njemu samome. Tada će svi rado sa svim svojim silama pomoći državi da se očuva, da se spase prava hrišćanska vjera i da se zaštite njihove žene i djeca, njihov život, čast i imanje.

Zbog toga neka svaki prijatelj sa najvećom poniznošću moli svemogućeg, milostivog, vječnog boga da nam dade mir, jedinstvo i pravo saznanje njegove božanstvene riječi; da nam pošalje svoju milost, kako bismo se mogli sa jednodušnom voljom i odlučnošću uspješno oduprijeti ovome neprijatelju hrišćanske vjere.

Plemeniti gospodin Josip Lamberg od Šneberga, vitez itd., i gospodin Nikola Jurišić, kapetan sv. Vida na Rijeci (Sant Veyt am Pflaum) i Kiseka (Gynns), takođe vitez, i nasljedni komornik u Hrvatskoj, savjetnici Njegovog Veličanstva Kralja Ugarske, Češke itd., i sadašnji izaslanici Nj. Vel. Kralja u Vizant ili u Carigrad, turskom caru Sulejmanu drugom, kao oratori, poslanici i naročiti vjesnici, uzeše me u Ljubljani, kao tumača za latinski jezik, milostivo i ljubazno u kraljevsku službu. Da ne bih uzalud gubio vrijeme, riješio sam se da sva mjesta gdje smo danili i noćivali, gore, vode, doline, predjele i prilike zemalja kroz koje smo prolazili, zajedno sa umješnostima (sposobnostima), običajima i navikama ljudi koji u tim mjestima stanuju, da opišem vjerno i prikažem onako kako sam ih vidio i raspitujući saznao.

Kad su pomenuta gospoda, koju je kralj poslao iz Augsburga, došli u Ljubljanu, poslaše svoga glasnika Usrefbegu paši, turskom namjesniku u kraljevini Bosni, da ih obavijesti gdje i prema kome pograničnom mjestu treba da krenu. Glasnik se poslije 23 dana povrati u Ljubljanu sa dobrim porukama od paše.

Zatim u nedjelju, 21-og avgusta 1530 godine poslije Hrista, krenu iz Ljubljane plemeniti gospodin Josip Lamberg od Šneberga, vitez, sa svojom pratnjom (poslugom i gospodom), i to: sa gospodinom Hristofom od Praga, sa gospodinom od Vindhaga, Stefanom od Šomenica, Lukom od Rajsaha, Hansom Vagenom, Erhardom od Nirnberga, Pavlom od Lipingena, Gregorom Hrvatom, Gregorom Šlabecom od Cirknice, Urbanom Gresom od Cirknice, Blasionom Šnebergom, kovačem iz Kostela, Jakovom Neboi-

senom, kuvarom iz Landstrosta, Andrijom Milnkopfom, berberinom iz Ljubljane, Utclajnom, momkom iz Odenburga, udari preko Šmarja (Sant Mareiň)[1], Grosuplja (Gross lupple)[2] i gradića Višnje Gore (Blatenweilberg)[3], gdje su doručkovali, pa, prošavši manastir Sitić (Sittich)[4], uputiše se prema Trebnju (Tresen)[5], Mirnoj Peči (Honigstein)[6] i Novom Mjestu (Newstatten), sjedištu izbornog kneza, i tu prenoćiše.

U ponedjeljak, 22 avgusta, krenu iz Novog Mjesta pa, prešavši preko mosta na rijeci Krki (Gurckh)[8], udari prema tvrđavi Mehovo (Meihar)[9], pa prema gradu Metliki (Mettling)[10], i tu prenoći.

U utorak, 23 avgusta, predani u Metlici.

U ponedjeljak, 22 avgusta, krenu iz Novog Mjesta, niti gospodin Nikola Jurišić, nasljedni komornik u Hrvatskoj, kapetan sv. Vida na Rijeci i Kiseka, iz Ljubljane sa svojom pratnjom (gospodom i slugama) i to: sa gospodinom Andrejem od Puhajma, gospodinom od Rapsa i Krumbaha, Gasparom Valderstajnom, stirateljem zamka Grobnika, Andrejem Šincenbauerom od Andelava, Jakovom od Grunstajna, Tomom Burghauserom iz Beča, Lorencom Veršelom od Perkšteta iz Najensola, Hansom

---

1) Mjesto na rijeci Mirni, desnoj pritoci Save, srez ljubljanski.

2) Selo u Slovenačkoj, jugoistočno od Ljubljane, ljubljanski srez.

3) Gradić u srezu litijskom.

4) Manastir, između Višnje Gore i Trebnja.

5) Selo u novomješkom srezu na željezničkoj pruzi Novo Mjesto—Ljubljana.

6) Mjesto na padinama gore Peči, ispod koje izvire rijeka Mirna, desna pritoka Save; srez novomještanski.

7) Sresko mjesto u Slovenačkoj, na Krki, desnoj pritoci Save. Istorisko mjesto; sjedište izbornog kneza. Napredna varoš na pruzi Karlovac—Ljubljana.

8) Rijeka u Slovenačkoj, desna pritoka Save, izvire južno od Višnje Gore, uliva se u Savu kod Brežice.

9) Selo i tvrđava blizu Metlike, črnomeljski srez.

10) Varoš i sresko mjesto u Sloveniji, na Kupi. U srednjem vijeku središte Slovenske ili Metličke Krajine. U XV i XVI vijeku, za vrijeme turskih upada i Vojne Krajine, imala veliko značenje i bila jako utvrđenje na putu iz Kranjske u Karlovačku Vojnu Krajinu.

Stevbom iz Augusburga, Georgom Petersom od Sv. Vida iz Koruške, Georgom Bajerom od Mildorfa, Hrvatom Bartolonom Berkonićem iz Hrvatske, Nikolom iz Vircburga, slugom Puhajma, Simonom Gardašićem od Bahera, slugom Šincenburgovim, i četvoricom drugih sluga kod tih gospodara, sa Franciskom Karocem od Armenala, Gabrielom Hemsinkom od Rige, dvojicom oslara, Lukom Mesnićem od Bakera, slugom spomenutog Valderštajna, i sa mnom, Benediktom Kuripešicem od Obernberga[11], tumačem latinskog jezika, pa, udarivši preko Šmarja, Grosuplja, Lužca (Lusche)[12], zatim preko brda Vrh Krke dođe do vode Krke, koja tu izvire iz dva velika izvora. Poslije krenu prema tvrđavici i trgovištu Žužemberku (Seüsenberg)[13], pa tu prenoći.

U utorak, 23 avgusta, krenu iz Žužemberka pokraj vode Krke prema Soteski (Eynöd)[14], tu pređe vodu, pa krenu desno gdje se vidio mali gradić Roseg (Rosseck). Zatim dođe u Toplice (Toplitz)[15], pa, prešavši brdo, siđe u Metličko Polje i stiže u grad Metliku (gdje se sastade sa Josipom Lambergom), i tu prenoći.

U srijedu, 24 avgusta, na dan Sv. Bartolomeja, ostaše oba pomenuta gospodina u Metlici, gdje nađoše grofa Ivana Karlovića od Krbave[16], bana Dalmacije i Hrvatske, Ivana Kacianera[17], kapetana Kranjske, i mnogu drugu hrvatsku i kranjsku gospodu i kapetane. Tu su danas prisustvovali smotri konjanika.

---

11) Grad u južnoj Štajerskoj blizu kranjske međe.

12) Mjesto na granici Hrvatske i Slovenije, srez kranjski.

13) Varošica i ljetovalište na Krki, srez novomješki.

14) Mjesto u gorenjepoljskoj opštini, srez novomješki, na rijeci Krki.

15) Mjesto u topliškoj opštini, u srezu novomješkom, na pruzi Ljubljana—Novo Mjesto.

16) Knez, ban hrvatsko-dalmatinsko-slovenski (1521—1524 i 1527—1531). Gospodar Mutnika (zapadno od Cazina), Krupe, Novigrada (blizu Kladuše) i vlasnik mnogih imanja u Hrvatskoj. Kroz čio svoj život vojevao s Turcima radi odbrane svoga velikog posjeda i granica Hrvatske. Umro 1531 godine.

17) Čuveni konjički general, kapetan Kranjske. Vodio borbe sa Turcima braneći granice Hrvatske i Kranjske.

U četvrtak, 25 avgusta, krenusmo iz Metlike preko Kupe, dođosmo do gradića Ribnika (Ribnigk)[18], pa do zamka Novigrada (Nouigradus)[19], pređosmo vodu Dobru. Poslije dođosmo do vode Mrežnice (Merssnitza)[20], pređosmo je, pa tu prenoćismo.

Na spomenutoj rijeci Mrežnici, koja je dosta duboka, ima mnogo malih zamkova i tvrđavica ozidanih od kamena i od drveta, to su: Glutz (Ključ), gdje izvire voda Mrežnica[21], Szuetzay (Zvečaj). Janaschitz (Janašić), Diakonitz (Đakonjić), Therenditz (Terendić), Thararitz (Tararić), Steffkonitz (Stefković) i Despotonitz (Despotović).[22] Tu se prevezosmo preko Mrežnice.

U petak, 26 avgusta, krenusmo od Mrežnice ili zamka Despotovića prema tvrđavici Belaju (Bellay, Belloi)[23], pa udarismo nalijevo ka razbojištu gdje je 24 oktobra 1528 godine bila bitka između Turaka i Hrišćana. Poslije pređosmo preko nekoliko brežuljaka i preko vode Korane (Corana), dođosmo do gradića Budačkog (Budatzky)[24], pa zatim u gradić Klokoč (Klokonitza)[25], gdje su gospoda vrlo lijepo primljena od grofa Karlovića. Tu prenoćismo.

U subotu, 27 avgusta, ostavljajući grad Klokoč, uputismo se brdom prema tvrđavi Velikoj Kladuši (Ober-

---

18) Grad (tvrdava) na Kupi blizu Karlovca; u črnošničkoj opštini, u srezu novomješkom.

19) Novi Grad na Dobri; u karlovačkom srezu, posjed Frankopana sve do njihove propasti.

20) Mrežnica, ponornica u Hrvatskoj, lijeva pritoka Korane, u koju se uliva blizu Karlovca.

21) Mrežnica ne izvire ispod zamka Ključa. Ova rijeka postaje od ponornica Istočne i Zapadne Mrežnice, koje se sastaju kod Ogulina.

22) Zamkovi starih porodica istoga imena.

23) Mjesto u barilovičkoj opštini, srez vojnički, na Korani.

24) Budački Gornji u krnjačkoj opštini, srez vojnički, više utoke Radonje u Koranu. U blizini Budačkog nalaze se razvaline staroga grada, gdje je 1575 godine Ferhadpaša bosanski razbio hrišćansku vojsku.

25) Selo u Hrvatskoj, u krstinjskoj opštini, u vojničkom srezu, na utoku Ribnice u Glinu.

cladusche)[26], pređosmo vodu Kladušu, udarismo prema tvrđavi Maloj Kladuši (Niedercladusche)[27], pređosmo potok Glinu (Cliua)[28], dođosmo u Novigrad (Nouigrad)[29] i tu žanoćismo.

U nedjelju, 28 avgusta, pođosmo iz Novigrada opet preko brda, pa, ostavljajući na lijevoj strani Nemcig (Nemtžig) ili Jezeriane (Jeseriani)[30], krenusmo put tvrđave i trgovišta Krupe (Cruppa)[31]. Tu zatekosmo petoricu Turaka, koji su noću radi nas došli iz Kamengrada (Camergrad) i na nas čekali. Oni su večerali sa gospodom, prijateljski se razgovarali; sve je bilo veselo.

U ponedjeljak, 29 avgusta, krenusmo iz Krupe preko brda ka pustoj crkvici, koja je ležala sa desne strane. Tu bijaše za hrišćanskog vremena selo zvano Goremi Polle,

---

26) Varoš u Bosanskoj Krajini, na sjeverozapadu od Cazina, na potoku Kladušnici, pritoci Gline, na granici Bosne i Hrvatske. Pominje se još u XII vijeku, najprije kao posjed blagajskih knezova Babonića, a poslije Frankopana. Turci su je zauzeli 1585, obnovili, učvrstili i napravili od nje jedno od glavnih mjesta u Bos. Krajini. Za vrijeme Austrije bila ispostava. Ranije se zvala Gornja Kladuša, kako je i Kuripešić naziva. U narodnim pjesmama spominje se često Mujo Hrnjica, kladuški buljuk-baša.

27) Gradić uz potok Kladušnicu, južno od Velike Kladuše. Prije se zvala Donja Kladuša, a sada Mala Kladuša.

28) Rijeka u Hrvatskoj, desna pritoka Kupe, izvire ispod Donjeg Kremena; jednim dijelom granica izmedu Bosne i Hrvatske. Njena desna pritoka je Glinica, koja izvire i teče kroz Bosnu. Kuripešić je kod Male Kladuše, prešao preko Glinice, a ne preko Gline.

29) Danas se ne spominje. Ležao je prema kartama iz XVI vijeka otprilike ondje gdje je današnji gradić Todorovo. Preko Todorova vodi put u Krupu. Ovim je putem udario Kuripešić, ostavljajući na lijevoj strani Jezersko. (Matković, Rad. J. akademije 56).

30) Današnje Jezersko, u krupskom srezu, na Jezernici, lijevoj pritoci Une, u blizini Otoke i Krupe. Tu je bila stara tvrdava, danas ruševine. Oko grada Jezerskog ima ušorenih naselja. Jedno od tih je naselje Nesimović. Možda je to Kuripešićev Nemcig. (Ima i naselje Mehić).

31) Sresko mjesto na Uni. Danas se zove Bosanska Krupa. Grad i trgovište, pominje se krajem XII vijeka. Najprije svojina knezova krbavskih, a poslije Nikole Zrinjskog. Godine 1565 osvojili je Turci i učinili vrlo važnom tvrđavom u Krajini.

tj. Gornje Polje.[32] Pošto smo gorom vrlo dugo jahali, ugledasmo s lijeve strane stare zidine gradića zvanog Japra (Japra)[33], siđosmo u dolinu pa, došavši do potoka Japre, pređosmo ga. Tu nam dođe u susret, dobru njemačku milju puta, oko 50 dobro naoružanih konjanika iz Kamengrada. Dočekaše gospodu lijepo. To bijaše Malkošić (Malkosthitz), (Malkočević), subaša u spomenutom gradiću, zapovjednik nad otprilike 200 konjanika. O njegovim junačkim djelima pjevaju mnogo u Hrvatskoj i Bosni. Rukova se sa gospodom i s njima ljubazno razgovori.

Kad smo se primakli Kamengradu (Camengrad)[34], i kad ga već ugledasmo, pripucaše puške. Tada pristupi k nama jedan stari Turčin imenom Merusija (Merussia), pozdravi gospodu ljubazno i povede do konačišta. Tu smo svi zajedno sa Turcima, kojih je bilo mnogo, večerali; i bilo je vrlo veselo.

U utorak, 30 avgusta, pošavši iz Kamengrada putovali smo dosta dugo preko lijepe poljane, pa se onda spustismo u dolinu k vodi zvanoj Mren (Mren)[35], pređosmo preko mosta i dođosmo do druge vode, koja se zove Sanica (Szanitza)[36]. Tu se na malom brežuljku nalažahu dva pu-

---

32) (Gornje Polje) Danas nema mjesta pod tim imenom. U opštini Gorinji. krupski srez, imaju tri naselja: Brda, Gorinja i Crkvina. Možda je u Crkvini bila ona crkvica što je spominje Kuripešić. Goremi Polje, na brdu kojim je išao Kuripešić, možda su današnja Brda ili Gorinja.

33) Rijeka i gradić. Danas imaju dvije Japre: Budimlića i Majkića, obje u sanskom srezu. Od Krupe do Kamengrada postoji i danas konjski put koji ide preko Japre. Tim je putem išao Kuripešić. Rječica. Lapra utiče u Sanu prije njenog utoka u Unu. Gradić leži na toj rječici.

34) Mjesto u opštini donjokamengradskoj, u srezu sanskom. između Skucanog Vakufa i Sanskog Mosta. Danas imaju dva mjesta. Gornji i Donji Kamengrad, u istoj opštini. Gornji Kamengrad je muslimanski, a Donji Kamengrad izmiješano muslimansko i srpsko, ali više muslimansko mjesto. Kamengrad ima još i danas malu tvrđavu na velikom kamenom brdu.

35) Po Matkoviću (Rad J. akademije 56) mogao bi to biti današnji potok Dobra, u srezu sanskom. Na Klajićevoj karti Bosne tu je rječica Dubrava.

36) Sanica, lijeva pritoka Sane, izvire ispod Grmeča. Kuripešić je prešao Sanicu kod mjesta Kamička, u blizini utoka Sanice u Sanu.

sta razrušena gradića: Kamenac (Klanenatz) i Liskovac (Liscouatz)[37]. Na lijevoj strani duž rijeke Sane (Szana)[38] diže se vrlo visoko, dugačko i kamenito brdo zvano Klemenac (Klemenatz)[39]. Pod brdom se nalazi jedno mjestance, a prema istoku dva pusta gradića Sekulur i Gursev (Szekollour i Gurseu)[40]. Tu, u blizini, stanuje mnogo martaloza i ovčara.

Poslije pređosmo planinu i siđosmo u dolinu k vodi Sani. Tu nas dočeka Bahada, subaša od Ključa (Glutz)[41], koji je sa još devetoricom izašao u susret gospodi, oko milju i po puta, lijepo ih primio i dopratio do grada Ključa, koji je na brdu. Zatim siđosmo u dolinu, i pređosmo preko Sane, pa prenoćismo na polju.

U srijedu, 31 avgusta, ostadosmo cio dan u logoru, jer je vojvoda Murat cio dan tražio za nas kod hrišćana 3.000 konja.

Otprilike oko 2 sata poslije podne odjahaše gospoda, milju i po puta, u susret vojvodi Muratu, koji im takođe dođe u susret sa oko 500 vrlo dobro opremljenih i naoružanih konjanika. Gospoda su dočekana vrlo lijepo i prijateljski. Pošto su duže vremena nasamo govorili, povratila se svaka strana u svoj logor.

---

37) U Univerzalnom Atlasu, izdanom u Veneciji 1776 godine, na karti Hrvatske (broj 51) ima između Krupe i Kamengrada označeno mjestance Kamienietz. Sigurno je u blizini bila tvrđava nazvana po tome mjestu. Na toj karti nema Liskovca. Danas imaju dva sela: Liskovica Donja i Liskovica Gornja, u bjelajačkoj opštini, u mrkonjićgradskom srezu.

38) Desna pritoka Une, izvire ispod planine Crne Gore, uliva se u Unu kod Bosanskog Novog.

39) Današnji Kamen (Kamenac), ogranak Plamenice; stere se na lijevoj strani Sane.

40) U izdanju od 1910 godine ova se dva gradića nazivaju Greben i Sokolovo Gnjezdo. To su dva zamka istočno od Kamička, preko puta Plamenice planine, s desne strane Sane. Danas ima selo Sokolovo u opštini sitničkoj, srez ključki, s desne strane Sane.

41) Varoš na Sani, pod planinom Šišom, danas sresko mjesto. Pominje se još u XIV vijeku. Iznad varoši nalazio se stari grad istoga imena, znamenit u bosanskoj istoriji. Tu se bio sklonio posljednji bosanski kralj St. Tomašević, bježeći od Turaka 1463 god. Turci su ga uhvatili i ubili. Danas postoje samo ruševine tvrđave. Pod Turcima bio kadiluk.

U četvrtak, 1 septembra, došao je vojvoda Murat k nama vrlo rano sa svom svojom pratnjom. Poslije krenusmo odatle i dođosmo u selo koje je ležalo na lijevoj strani, a zvalo se Zablaće (Szablacke)[42]. Selo je do nedavno imalo oko 80 kuća, ali sada ima samo 7 do 8.

U petak, 2 septembra, krenusmo od Zablaća, kraj vode Sane, pa, idući dolinom dobru milju puta, dođosmo do brda zvanog Prisrer (Prisrer)[43], na kome je do nedavno bila tvrđavica Prisrer. Zidine su se još dobro vidjele. Ispod tvrđave teče rijeka Sana, koja izvire nedaleko od razrušenog gradića. Zatim pređosmo preko brda i dođosmo u dolinu, te, udarivši nalijevo, dođosmo u selo zvano Goleš (Golosch)[44], i tu prenoćismo.

U subotu, 3 septembra, krenusmo iz Goleša, pa, idući preko visokog brda, dođosmo do carskog bunara (Keysers prunnen)[45], koji je tako nazvan zato što je turski car, otprilike prije 74 godine, kad je napao Bosnu i sa cijelom svojom svitom došao do tog bunara, tu zastao i dalje nije išao, već je poslao svoje paše s vojskom protiv grada Ključa. Oni pobijediše bosanskog kralja, koji se bio zatvorio u gradu Ključu, i uzeše Ključ i Kamengrad. Odatle dođosmo u selo Gerzovo (Gersono)[46], pa tu prenoćismo.

U nedjelju, 4 septembra, krenusmo od Gerzova brežuljkom do tvrđavice Sokola (Szokoll)[47], što znači koliko i »sokolov kamen«, a leži s lijeve strane i ima šest do se-

---

42) Danas imaju dva naselja pod imenom Zablaće: Tursko Zablaće i Hrišćansko Zablaće, u ključkoj opštini. Oba naselja imaju oko 400 stanovnika.

43) Današnji Prizrenac, na podnožju Dimitora, između sela Prisjeka i Sane.

44) Selo na vrelu Sane. Na kartama ni u popisu mjesta nema ga. Možda je to današnje selo Jeleč, u opštini majdanskoj, u srezu mrkonjić-gradskom.

45) Po svoj prilici današnja Gornja Slatina, blizu Gornjeg Ribnika, srez ključki. To vrelo nalazi se na Podrašnjičkom Polju (između Dimitora, Lišine, Kuka i Kragujevačke Planine). U neposrednoj blizini Gornje Slatine ima mjesto zvano Carevac. Po narodnom predanju dotle je došao turski car, zato se i zove Carevac.

46) Selo i opština Gerzovo, u mrkonjićgradskom srezu.

47) Danas Sokol ili Sokolac, tvrdi grad na podnožju Crne Gore, na izvoru Plive.

dam okruglih kula u zidovima i sa sve tri strane veliki dubok šanac.

Poslije toga dođosmo do vode Plive (Pluia)[48], pređosmo nju i još jednu vodú što je tekla premă nama[49], pa, udarivši malo ulijevo, dođosmo u selo što je ležalo na brdu Sonion (Szonion)[50], a zvalo se Vlasinje (Vllahen)[51]. Tu prenoćismo.

U ponedjeljak, 5 septembra, krenusmo iz Vlasinje preko vrlo visoke planine Senim (Szenim)[52], spustismo se u duboku dolinu, pa dođosmo do potočića Janja i sela Babindola (Babindol)[53], što ležaše na brežuljku. Tu prenoćismo.

U utorak, 6 septembra, krenusmo iz sela Babindola visokom planinom, koja se takođe zvala Sonim (Szonim). Gore visoko na brdu Vestin (Vaestin) bijaše lijepa prostrana poljana. Zatim se spustismo duboko u dolinu ka rijeci Vrbasu (Verbossa)[54], koja je tekla prema nama. Prešavši Vrbas[55], dođosmo do dvije puste razrušene tvrđavice, Gornji i Donji Novi (Ober und Nieder Novi)[56], pa, prešavši ponovo Vrbas, udarismo udesno

---

48) Lijeva pritoka Vrbasa. Izvire sjeveroistočno od Smiljevac-planine, na sjevernoj strani Plivskih Podova, iz dva snažna vrela, ispod Borovnjaka. U Vrbas se uliva kod Jajca preko 30 metara visokih travertinskih slapova i čini veličanstven vodopad.

49) Janj, desna pritoka Plive, izvire ispod Plaženice planine.

50) Danas nema brda takvog imena. Matković misli da bi to mogla biti možda Semišnica ili Sasdinac. Ime sačuvano u današnjem mjestu Semin, selo u bugojanskom srezu, u opštini Rasavcima.

51) Danas ima selo Vlasinje u opštini bjelajačkoj, srez mrkonjićgradski.

52) Možda Sasdinac (Šemišnica). Ime sačuvano u mjestu Semin, srez bugojanski.

53) Selo u opštini janjskoj, u jajačkom srezu.

54) Desna pritoka Save. Izvire ispod Vranice planine, a uliva se u Savu kod sela Bosanskog Svinjara.

55) Ovdje je Kuripešić pogriješio, jer je idući u Prusac, koji leži na lijevoj strani Vrbasa, mogao preći samo pritoke Vrbasa, Šemišnicu i Koprivnicu; Vrbas na tome mjestu ne pravi neke okuke, već teče dosta ravno. (Matković, Rad J. akademije 56).

56) Na kartama ih nema. Dom. M. Niger spominje Novi na desnoj obali Vrbasa, ali ne označuje pobliže položaje. (Matković, Rad J. akademije 56).

prema tvrđavi i varošici Pruscu (Prussan)[57], pa tu ostadosmo u srijedu, četvrtak i petak.

U subotu, 10 septembra, krenusmo iz Prusca, pređosmo opet Vrbas pa idosmo lijevom stranom rijeke punih pet sati vrlo visokom i dugom planinom, koja se zove Radovan (Radanno)[58]. Tu gore, na brdu, s lijeve strane, ugledasmo mali gradić zvani Kastel (Castel)[59]. Taj gradić sazidali su Turci da bi nasilu uzimali živež i hranu, što je tuda prolazila za Jajce (dok su ga još držali hrišćani) i branili prolaz. Zatim dođosmo u dolinu[60] gdje se sa obje strane ispiraše zlato, i iđasmo dugo tom dolinom. Poslije pređosmo potok zvani Lašva (Laschua)[61] pa, udarivši nadesno, dođosmo u selo Kruščicu (Khruschitza)[62] i tu prenoćismo.

Te iste večeri dođoše i Turci, nekoliko časova poslije nas, u isto selo Kruščicu gdje smo mi konačili, vodeći oko

57) Prusac, selo i tvrđava u dolini Vrbasa, (na lijevoj strani), sjeverozapadno od Bugojna. U srednjem vijeku zvao se Biograd, a pod Turcima Akhisar. Od XVI vijeka zove se Prusac. U Pruscu je sjedio paša, koji je upravljao zapadnom Bosnom i Dalmacijom. U Pruscu su se sticala četiri važna puta: iz Splita, iz Hrvatske, iz doline Lašve i iz područja Bosne (preko Fojnice).

58) Brdo između Vrbasa i Bosne, južno od Komar planine. Preko Radovana i gore Vranice vodi put u dolinu Lašve.

59) Tvrđava na desnoj obali Vrbasa, sagradili je Turci radi kontrole putnika i trgovine sa Jajcem, koje je u prvo vrijeme bilo pod hrišćanima. Matković misli da bi to moglo biti današnje Kopile na planini Vranici. Tvrđava dominira dolinom Vrbasa i Lašve. Jireček (Die Handelsstrassen u. Bergwercke von Serbien u. Bosnien w. des Mittelalters) kaže da je prelaz preko Vrbasa bio kod gradića Kastela, u kome su još XVI vijeka gorile svjetiljke zbog zadocnjelih putnika, karavana. Taj Kastel je na putu od Bugojna prema Travniku. Kuripešić nije išao preko Travnika već je u dolini Lašve skrenuo na istok put Busovače.

60) Dolina gdje se zlato ispiralo je, po Jukiću, potok Geronica, desna pritoka Lašve, a po Matkoviću Grmovnica. Danas se zove Grlonica.

61) Rijeka, lijeva pritoka Bosne. Izvire na južnim padinama Radanje planine i sjevernim padinama Komar-planine. Uliva se u Bosnu u blizini Zenice.

62) Selo u opštini viteškoj, u srezu travničkom. Tu je poslanstvo izbilo na stari rimski put koji se kod Ključa odvajao od Kuripešićeva puta pa išao istočno preko Jajca i Travnika. Selo se nalazi danas na drumu Travnik—Sarajevo.

dvadeset sirotih i bijednih hrišćana, djece, dječaka i djevojčica, koje su otprilike prije šest do sedam dana uhvatili. Noću, prije našeg odlaska, predali su ih Usrefbegu, paši od Vrhbosne (koliko je otpalo na njega). Ah, siroto i bijedno vavilonsko ropstvo!

U nedjelju, 11 septembra, krenuvši iz Kruščice, pređosmo nekoliko brežuljaka, zatim siđosmo u dolinu, gdje se sa obje strane ispiralo mnogo zlata, pa preko potoka Željeznice (Schelesnitza)[63] dođosmo do Kiseljaka (Saurer prunnen)[64]. Tu pređosmo vodu Lepenicu (Lippenitza)[65], udarismo poljem, pa, skrećući ulijevo, dođosmo u selo Rakovicu (Khakonitza)[66] i tu prenoćismo.

U ponedjeljak, 12 septembra, predanismo u Rakovici.

U utorak, 13 septembra, idući iz Rakovice, dođosmo u selo Blažuj (Blaschoua)[67], koje je prije nekoliko godina bilo velika varoš, ali sada ima jedva 10 ili 12 kuća. Zatim dođosmo do vode Bosne (Wassua, Wossna)[68] i pređosmo je. Tu nam dođe u susret vojvoda Murat sa otprilike 130 dobro naoružanih i opremljenih konjanika, gospodu lijepo i predusretljivo dočeka i doprati do malog seoceta, Kovači (Khonatza)[69] zvanog. Tu prenoćismo.

Poslije otprilike sat i po vremena uputiše se gospoda sa cijelom svitom Usrefbegu, bosanskom paši. Oko 30 hrabrih Turaka jahalo je pred njima. Paša se nalazio u

---

[63]) Današnja rijeka Fojnica, koja nastaje od Dragače i Željeznice, koje izviru ispod Vranice i Bitovnje. Fojnica je pritoka Bosne, u koju utiče kod Visokog.

[64]) Čuveno ljekovito kiselo vrelo u Kiseljaku, mjestu na ušću Lepenice u Fojnicu. Za turskog vremena zvao se Ekši-su. Kiseljak leži na raskršću puteva za Travnik, Visoko i Sarajevo.

[65]) Desna pritoka Fojnice u koju utiče kod Kiseljaka; izvire ispod Bitovnje planine.

[66]) Selo u opštini rakovičkoj, srez sarajevski; na putu iz Travnika u Sarajevo.

[67]) Blažuj, selo u opštini Butmir, srez sarajevski. Nekadašnji veliki grad Vrhbosna, pod Igmanom, u blizini izvora rijeke Bosne. U Vrhbosni bila je stolica katoličkog biskupa. Od Sarajeva udaljeno oko 2 i po sata. Naziv dobio od crkve Sv. Blaža.

[68]) Bosna, desna pritoka Save, izvire ispod Igmana planine. Utiče u Savu kod Bos. Šamca. Dugačka 275 km. Po njoj dobila ime cijela pokrajina.

selu Glavagodinu (Glauogedin)[69], nedaleko nad našim selom.

Kad smo došli blizu logora gdje je paša stanovao, sjahaše gospoda i prođoše kroz dva duga reda Turaka, koji su bili najhrabriji od svih, obučeni u lijepo, zlatno (kadifeno) i svileno odijelo, sa turbanima i zlatom izvezenim sarucima.

Kad su gospoda prošla kroz prvi red i primicala se salašu ili kolibi, sagrađenoj od lijepog zelenog lišća, kroz koju je tekao mali potočić, sretoše ih dvojica najviših pašinih dvoranina, pognute glave i sa rukama presamićenim na prsima; i naša gospoda su se takođe poklonila pred njima. Zatim su ušli u kolibu, gdje je paša[70] (krupan i snažan čovjek) sjedio u svom sjaju. Po zemlji, travi i pod njegovim nogama, bio je prostrt vrlo lijep ćilim. Gospoda su ušla k paši, bila lijepo dočekana sa svim počastima i pozvana da sjednu. Razgovarali su s njime oko dva sata, pa se poslije povratiše u konačište.

U srijedu, 14 septembra, krenusmo iz Kovača preko širokog Vrhbosanskog Polja[71], prođosmo kroz varoš Vrh-

---

69) Kovači i Glavogodin, sela u ilidžanskoj opštini, srez sarajevski, na podnožju Igman planine.

70) Usrefbeg, Gazi Husrefbeg, carski namjesnik Bosne. Bio 2 puta namjesnik (1512 i 1520—1529). Učestvovao u mnogim ratovima po Bosni i Hrvatskoj. Godine 1528 osvojio Jajce, Banju Luku i mnoga druga mjesta u Bosni, koja dotada nisu bili Turci osvojili. Osvojivši sva ta mjesta, završio je osvajanje Bosne. Učestvovao je u osvajanju Beča 1529 godine. Poginuo 1542 godine u pohodu na Kuče (u Crnoj Gori). Njegovo namjesnikovanje, osobito drugo, bilo je od neobične važnosti za Bosnu i u pogledu uvođenja reda i unutrašnjeg smirivanja zemlje, i u pogledu kulturnog podizanja. On je podigao čitav niz kulturno-socijalnih i humanih ustanova: Gazi Husrev begovu džamiju i tekiju za derviše u Sarajevu, musafirhanu (zgradu u kojoj je svaki putnik imao besplatan konak i besplatno jelo), derutalimu (zavod za poučavanje i odgoj djece), medresu (prosvjetni zavod), kutubhanu (knjižnicu), zavod za proučavanje doba pojedinih vjerskih obreda, itd. Sav svoj ogromni pokretni i nepokretni imetak pretvorio je Husrefbeg u vakuf iz čijeg su prihoda izdržavane sve te i mnoge druge kulturne i humane ustanove, koje su znatno doprinijele uzdizanju Sarajeva za turskog doba.

71) Verchbossen weytfeld — oblast zapadno od Sarajeva, kroz koju protiču pored Bosne još i Miljacka, Dobrina i Željeznica.

bosnu (Sarajevo, Verchbossen)[72], pa, idući dugo nekom visokom gorom, skrenusmo udesno od puta, siđosmo u dolinu i dođosmo u selo Mokro (Mokro)[73], pa tu prenoćismo.

Jutros kad smo ulazili u varoš Vrhbosnu, tjerahu mimo nas, s desne strane, kao stoku petnaestoro do šesnaestoro djece, dječaka i djevojčica, jer ih ne mogoše sve prodati na tržištu. Neka im se Bog smiluje!

Ovdje donosimo kratak opis kraljevine Bosne, kroz koju smo putovali kakvu smo je otprilike našli. Iako bih sad trebao da opišem cijelu Bosnu, ne mogu to izvršiti zato, što nisam vidio drugi dio, Gornju Bosnu (Ober Wossen)[74], nego samo Donju Bosnu (Nieder Wossen)[74],

---

72) **Sarajevo**, glavni grad Bosne. U srednjovjekovnoj bosanskoj državi mjesto i župa oko njega zvalo se Vrhbosna. Od početka XVI vijeka mjesto se naziva Bosna-Saraj, Sarajevo. Turci su ga uzeli oko 1430 godine, pa su ga poslije uvećali i unaprijedili. U XVI i XVII vijeku bio jedan od najvažnijih trgovačkih centara na Balkanskom Poluostrvu. Za turske vlade sjedište bosanskog vezira, a za vrijeme Austrije glavno mjesto Bosne i Hercegovine. Veliko trgovačko i industrisko mjesto; središte kulturnog, političkog i ekonomskog života Bosne i Hercegovine. Danas je sjedište vlade NR BiH. narodnih vlasti, velikog broja srednjih i viših kulturno-prosvjetnih ustanova, žarište ekonomskog, političkog i kulturnog života NR BiH.

73) Selo kod Sarajeva, u opštini paljanskoj, u sarajevskom srezu. Put od Sarajeva do Mokrog vodi preko ogranaka Ozrena, Stubčanice i visoravni Romanije.

74) **Donja i Gornja Bosna.** — Kuripešić, kao i stariji istoričari i geografi, dijele Bosnu na Donju i Gornju Bosnu. Donja Bosna obuhvatala je, po njemu, teritoriju od Une do Vrhbosne, a Gornja Bosna teritoriju od Vrhbosne do Zvečana i Mitrovice. U Donjoj Bosni je glavno mjesto Jajce, a u Gornjoj Vrhbosna (Sarajevo). — Poslije pada Bosne (1463) i poslije uspjelih ratova kralja Matije protiv Turaka u Bosni formirale su se dvije banovine: jajačka i srebrenička. Jajačka banovina obuhvatala je skoro svu oblast koja se prije zvala Donji Kraji, teritoriju između Vrbasa i Une, poglavito župe: Plivu, Sanu, Vrbas, Luku, Zemljanik, Vrbanjsku i Mren. Tu banovinu zajedno sa jednim dijelom Gornje Bosne Kuripešić zove **Donja Bosna.** Turci su je osvojili 1528 godine, dvije godine prije prolaza Kuripešićevog. — U Bosnu je spadao, po Kuripešiću, i uski pojas zemlje od Gornje Bosne na istok sve do Mitrovice (sa mjestima Rogaticom, Višegradom, Pribojem, Skenderpašinom Kasabom, Novim Pazarom, Mitrovicom). Tu novu oblast pripojili su Bosni Turci poslije osvajanja Bosne. Sve do okupacije Bosne i Hercegovine (1878) u Bosanski vilajet spadao je i Novopazarski Sandžak (do Mitrovice).

koja se prostire od rijeke Une (Wuna)[75] pa do grada Vrhbosne, kroz koji smo danas prošli.

Prije svega, Donja je Bosna vrlo brdovita, ima na sve strane velike šume, i, izuzev malo mjesta, slabo je, osobito na granici, obrađena, zbog toga što je Hrvati i drugi često plijene. Dok je bila još u hrišćanskim rukama, nisu vlasti dozvoljavale da se obrađuje ta zemlja. Ali otkad su Turci osvojili Jajce, počeo je veliki dio pomenute Donje Bosne, koji je dugo ležao neobrađen, da se ponovo obrađuje.

Dalje, u pomenutoj kraljevini Bosni našli smo tri nacije i tri vjere. Prvo su starosjedioci Bosanci (Wossner)[76]; oni su rimo-hrišćanske vjere. Njih je Turčin, kad je osvojio kraljevinu Bosnu, ostavio u njihovoj vjeri. Drugo su Srbi (Surffen), koje oni zovu Vlasima (Wallachen), a mi ih zovemo Zigen (Ćići, Čiči)[77] ili martolozima[78]. Došli su iz mjesta Smedereva (Smedraw) i grčkog Beograda (grie-

---

75) Desna pritoka Save, izvire ispod planine Stražbenice. Glavni pritoci Une su: Unac i Sana.

76) Ovdje Kuripešić miješa vjeru i narodnost, pa od tri vjere pravi tri nacije. Bosanci (Wossner) nije naziv za narodnost, nego za stanovnike pokrajine Bosne, kao što su i nazivi Hercegovci, Dalmatinci, Istrani, Kranjci i slični nazivi za stanovnike tih krajeva. Kao što riječ Dalmatinac, Hercegovac, Istranin, Kranjac, Slavonac ne označuju narodnost, tako isto ni Bosanac (Bošnjak) nije ime naroda nego stanovnika Bosne.

77) Na drugom mjestu, govoreći o Srbima u Gornjoj Bosni, zove ih Kuripešić: Zitzen. U Otenštajnskom rukopisu (izdanje 1910 godine) na tim mjestima stoji Zisttzen i Zitzen. Očito je da se ovdje misli na Čiče ili Ćiće. Tim imenom zvali su se stanovnici Ćićarije, kršovite oblasti u Istočnoj Istri (od Trsta do Kranjske), naseljene pravoslavnim Vlasima, doseljenim sa istočne strane Jadrana, iz Hrvatskog Primorja i Sjeverne Dalmacije. Slovenci su zvali Vlasima i one pravoslavne koji su se u XVI vijeku doselili iz Bosne i naselili u jugoistočnoj Kranjskoj, u Bujanovcima, Marindolu i Žumberku. To su upravo opštine na putu iz Ljubljane u Bosnu, kroz koje je prošao Kuripešić (Novo Mjesto—Metlika: — Mehovo). Zato Kuripešić i zove doseljene Srbe Ćićima, jer su iste vjere kao i oni.

78) Martolozi su hrišćanski krajišnici, graničarski vojnici, kojima je turska uprava dala neka autonomna prava; oni su imali dužnost, da čuvaju i brane državne granice. Mihajlo Konstantinović iz Ostrovice, koji je u XVI vijeku služio u turskoj vojsci, kaže za martoloze, da su imali mjesečnu platu ako su na konju jednu zlaticu (1.600 aspri) i da su nosili oružje kao i dobrovoljci u turskoj vojsci.

chisch Weussenburg)[79], a vjere su sv. Pavla (Sanndt Pauls)[80]. Mi ih držimo takođe za dobre hrišćane, jer ne nalazimo nikakvu razliku između njihove i rimske vjere.

Treća nacija su pravi Turci. To su naročito ratnici i činovnici, koji vrlo tiranski vladaju objema prije spomenutim nacijama, hrišćanskim podanicima. Njih (hrišćane) je turski car, da samo obrađuju zemlju, ostavio dosada u njihovoj vjeri (izuzev one koje mladost i lakoumnost navede da se poturče). Ostavio im je i njihove sveštenike, crkve i druge obrede.

Oni nisu bili dužni da od zemlje koju obrađuju daju kakav drugi porez, osim godišnje po jednu ugarsku forintu, tj. 50 aspri od svake kuće. Ali sada, ove godine, pošto je osvojio najveći dio Hrvatske i veliki dio Ugarske sebi potčinio, počeo je oba spomenuta hrišćanska vjerozakona da jače opterećuje i novim nametima, koje ćemo sada pobrojati, kinji:

Najprije, on uzima svake godine, kao što je običaj u Turskoj, iz svakog mjesta ili kraja, treće, četvrto ili peto muško dijete ili dječaka. Pri tome bira najljepše i najokretnije, tako da se od oca i majke, iako imaju samo jedno dijete, oduzima i to dijete, ako je samo lijepo i okretno; dok se roditeljima, koji imaju po četvoro ili petoro djece, ako nisu lijepa i okretna, ostavljaju sva.

Drugo, on uzima svake godine od osobe, mlade i stare, osobiti porez od 30 ili 40 aspri.

Treće, on uzima po nekoliko aspri za svaku glavu stoke, na svaku njivu, vrt, livadu i vršaj; isto tako uzima i na svaka vrata u kući po nekoliko aspri. To radi tako, da se poneki put pretjera svaka mjera. Osim toga, Turčin ne da više da se crkve popravljaju ili nove zidaju. Na taj način misli on da ih prisili da pređu na njegovu vjeru.

Zbog toga su pomenuti hrišćani obiju vjerozakona vrlo nezadovoljni, pa se može razumjeti da bi se vrlo rado odatle preselili u hrišćanske krajeve. To se može naslutiti

---

79) To je njemački naziv za Beograd.

80) Pod vjerom Sv. Pavla Kuripešić razumije sigurno pristalice istočnog pravoslavnog obreda, jer vjernike te vjere nalazi poslije i u Srbiji i u Bugarskoj i u Rumeliji. A to su bez sumnje istočno-pravoslavni hrišćani.

i po tome što su nama, kadgod smo dolazili do njihovih kuća, ne samo svoje kuće ustupali, nego nam se i mnogo tužili na sve nevolje što su trpjeli od velikog turskog zuluma (često su Turci pred nama nemilo tukli ne samo stare nego i mlade, pa i žene). Zato često nisu smjeli javno primiti od nas ništa. Primali su samo ono što smo im kriomice davali. Uz to nam tajnim znacima govorahu da bi radije bili kod nas, nego ovdje.

Ah, koliko smo ih puta gledali kako i pred nama stoje sa skrštenim rukama, uzdišući i na nebo pogledajući, ne smijući s nama govoriti. Ali kad bi se po koji od njih našao s nama nasamo, govorio je: »Ah, koliko smo željno očekivali da nas Hristovom pomoći oslobodite! Htjeli bismo rado da se od ovoga tiranstva preselimo u vašu zemlju. Ali smo sada izgubili nadu, jer vidimo da se i vi morate pokloniti turskom caru i da k njemu idete sada da tražite mir«. Odgovarajući im, sažaljevasmo ih mnogo i tješismo boljom sudbinom i nadom. Dao Bog da svi oni, čija srca ne mogu ganuti nasilja Turaka, vide to! Tada bi doista imali sažaljenja sa ljudima, koje mi držimo za prave hrišćane, a koji, i pored neopisivih nevolja i velikih nasilja, ostadoše postojani u spasonosnoj hrišćanskoj vjeri.

Pomenuti hrišćani priznaju takođe da je veliki grijeh što vojuju protiv hrišćana. Ali, ma koliko vješto to izbjegavali, opet moraju nasilu da idu s Turcima protiv hrišćana. Ipak neće mnogi od njih da učestvuju u diobi plijena, a pričaju da malo koji od njih koji vojuju protiv hrišćana umire prirodnom (pravom) smrću.

Ali ima i onih koji iz zlih pobuda i zlobe (kao što i kod nas ima zlih ljudi) rado idu protiv nas, pa i na tursku vjeru prelaze, govoreći: »Sada ćemo pomoći da i vas rastjeraju (satru)«.

Pomenuti hrišćani obiju vjerozakona odjevaju se gotovo kao i Turci, a razlikuju se samo po tome što hrišćani ne briju glave, kao što Turci rade.

U četvrtak, 15 septembra, krenusmo iz Mokrog preko visoke i kamene gore, zvane Medenik (Medegkh. Mede-

nick)[81], pa, jašući dosta dugo preko nje, ostavismo je na lijevoj strani i stigosmo u selo Gračanicu (Grachonitza)[82], koje leži s lijeve strane puta. I tu prenoćismo.

U petak, 16 septembra, polazeći iz Gračanice, putovasmo dosta dugo brdom Medenikom, dok ne dođosmo do nekih velikih kamenih grobova (stećaka). Odatle se uputismo prema Zelenom Pazaru ili Rogatici (Czelempasar)[83], turskoj varošici, i tu prenoćismo.

Na uzvišici (kojom smo danas išli) ima pet vrlo velikih kamenih grobova (stećaka). Ne samo mi, nego i sami Turci čuđahu se kako je tih pet velikih kamenova, četvrtasto istesanih, iznešeno na ovu glavicu. Tu leži vojvoda Radoslav Pavlović (Hercog Paulovitz von Radasel)[84], koji je nekada vladao u toj zemlji, njegova žena, jedan sin, njegov brat i vjerni mu sluga (dvorjanin). Na velikom nadgrobnom kamenu je istesan na srpskom jeziku i srpskim pismenima napis sa ovim mislima (riječima):

»Ja, vojvoda Pavlović od Radasela, (Radoslav Pavlović), gospodar i knez ove zemlje, ležim ovdje u ovom grobu. Dok življah, ne mogaše me turski car nikojim

---

81) Na Kipertovoj Generalnoj Karti Evropske Turske (1853) obilježen je kao ogranak Romanije Medvednik, jugoistočno od Mokroga. Kod Medvednika je bila bitka za vrijeme okupacije Bosne. Na austriskoj generalštabnoj karti, sekcija Sarajevo, 1914, na jugoistočnoj strani od Mokrog, označeno je na Bogovičkoj Planini, u Bogovičkim Stijenama, Mjedeničko ždrijelo na visini od 1.288 metara. Preko toga ždrijela ide putanja od Mokrog u Bogoviće i dalje prema Rogatici.

82) Negdašnje selo. Danas više ne postoji. Matković misli da je to današnja Rakovica.

83) Današnja varoš Rogatica, u dolini potoka Rakitnice, sresko mjesto, u oblasti sarajevskoj. Prvi put je spominje Kuripešić 1530 godine. Pod Turcima zvala se Čelebi-Pazar. U okolini ima mnogo rimskih i preistoriskih starina.

84) Radoslav Pavlović, bosanski vojvoda (1390—1441). Sin Pavla Radenovića, jedan od najjačih bosanskih velikana onog vremena. U njegovoj vlasti bila je trebinjska oblast sa pola Konavala, i kraj od Konjica sve do Orlova sa Vrhbosnom, a na istoku sve do Drine sa Dobrunom. Za vrijeme svoga ratovanja sa Dubrovnikom zbog prodanog dijela Konavala, pozove Turke u pomoć, koji su se poslije aktivno miješali u bosanske stvari. Onih pet grobova su: Radoslava Pavlovića, njegove žene Teodore, sina Ivaniša, brata Petra i nepoznatog vlastelina, viteza iz njegove pratnje.

junaštvom, ni kakvim darovima, pa ni borbom, ni velikom silom sa moje zemlje ni potisnuti niti pobijediti; još manje sam mislio da se odreknem svoje vjere. Bog mi je dao da sam mnogo puta pobijedio Turke. Hvala Bogu i slava što vazda vjerovah i što svoju zemlju ostavljam još u hrišćanskoj vjeri«.

Zatim, blizu pomenutog velikog groba, a na drugom miestu, nalazi se drugi nadgrobni kamen, ali drukčijeg oblika i ne toliko velik. Tu leži vjerni sluga rečenog vojvode, koji je bio vjeran vitez*. O njegovim junačkim djelima još mnogo pjevaju Bošnjaci i Hrvati. Na kamenu je istesan krst i natpis na srpskom jeziku i srpskim slovima, sa ovim mislima (riječima):

»Vojvodo Pavloviću, gospodaru moj, tebe ljubljah za svoga života, vjernom službom služah tvojoj glavi (služih tebi). Sada ležim mrtav pod tvojim nogama, jer hoću i u zemlji da sam ti vjeran sluga. To si ti zaslužio, slavni i junački kneže, jer je tvoj mač za vjeru hrišćansku posjekao mnogog Turčina«.*

U subotu, 17 septembra, krenusmo iz Rogatice ili Zelenog Pazara preko vrlo velike, duge i kamenite gore, koja se zove Semeć (Semetz)[85], zatim siđosmo u dvije vrlo duboke doline k vodi Drini (Dröna, Trena)[86]. Prešavši Drinu, dođosmo u lijepo izidan karavanseraj (khoruassaria), izvan trgovišta, koje se zove Višegrad (Vischegrad)[87]. Nad trgovištem nalazi se na stijeni visoko utvrđenje koje se takođe zove Višegrad.

---

*) Koji je to vitez, ne zna se. Neki (kao Matković) misle da je to Radoje Živinčić.

85) Planina između Rogatice i Višegrada. Preko ove planine prešao je s vojskom Omer-paša kad je pošao da umiri bosanske begove. Zato se ovaj put preko Semeća zvao i Topovačkom džadom.

86) Desna pritoka Save. To ime nosi od sastava Pive i Tare, koje se sastaju ispod sela Kruševa i Bukovika. Uliva se u Savu preko puta mjesta Rače. Brza brdska rijeka. Zbog velikog pada i krivudanja toka nije plovna.

87) Višegrad, varoš u Bosni, na ušću Rzava u Drinu. U srednjem vijeku prolazio je kroz Višegrad, osim ovoga Kuripešićevog puta, još i put od Dubrovnika u Niš. U XVI vijeku sagradio je Mehmed-paša Sokolović kameni most preko Drine sa jedanaest svo- Iznad dova, dug 170 metara. Most stoji i danas, ali nešto oštećen.

U nedjelju, 18 septembra, krenusmo iz Višegrada prema riječi koja se zove Rzav (Risona)[88], i dođosmo do malenog manastira u kome se nalazilo 8 srpskih kaluđera. Jedan od njih izađe u svešteničkom ornatu nama u susret. Gospodu i nas lijepo primiše i Bogu svemogućem pomoliše se za naš srećan put i povratak. Zatim dođosmo do gradića Dobruna (Dobrun)[89], koji leži na lijevoj strani, na stijeni, pa prešavši visoko brdo[90], siđosmo u dolinu ka rijeci Uvcu (Ubeuatz)[91], koja tecijaše uporedo s nama. Prešavši rijeku ugledasmo na desnoj strani stare zidine, gdje je za vrijeme hrišćana bio lijepi gradić po imenu Priboj (Pribon)[92]. Najposlije dođosmo do trgovišta, koje se takođe zove Priboj (Pribon) i tu prenoćismo.

Tu se ispod spomenute razrušene tvrđave velika rijeka, zvana Lim (Lun)[93], koja dolazi iz Makedonije, sastaje sa rijekom Uvac pa utiču zajedno u Drinu (Dröna)[91-a].

---

grada je bila kula; danas samo ruševine i ostaci. — Pod Turcima bio sjedište kadiluka, sada je sresko mjesto. U blizini Višegrada bio je karavanseraj za prenoćište odocnjelih putnika.

88) Rijeka Rzav, desna pritoka Drine, postaje od Crnog i Bijelog Rzava, koji izviru ispod Stoca i Čigote planine; utiče u Drinu na sjevernom kraju varoši Višegrada.

89) Mjesto na Rzavu, kod Višegrada, grad Radosava Pavlovića. U srednjem vijeku imao je grad podgrađe u kojem je bilo dubrovačkih trgovaca. U srednjovjekovnim spomenicima spominje se kao veliki grad Dobrunj. Ruševine grada stoje i sada na visokoj stijeni. U blizini Dobruna nalazi ze pravoslavna crkva, stara prepravljena manastirska crkva, koju spominje Kuripešić.

90) To je Bijelo Brdo nad Budimljem, preko koga i danas vodi put u dolinu Uvca. Danas ima i selo Bijelo Brdo u istoimenoj opštini, u srezu višegradskom. U povratku iz Carigrada Kuripešić izričito zove ovo brdo Bijelim Brdom (Belloperg).

91) Uvac, desna pritoka Lima. Izvire na jugozapadnoj strani planine Jadovnika i Ozrena, zapadno od Sjenice.

91-a) Kuripešić krivo navodi da se Uvac i Lim sastaju ispod Priboja i da tu utiče zajedno u Drinu. Na tom mjestu utiče Uvac u Lim. Zatim Lim skreće na zapad pa nizvodno oko 3 kilometra utiče u Drinu, istočno od Međeđe.

92) Priboj, varošica na desnoj obali Lima, više utoka Uvca u Lim. Preko Priboja išao je za vrijeme Turaka bosansko-makedonski put, koji je spajao Bosnu sa Carigradom. Tada je Priboj bio napredna varoš i imao karavansku stanicu.

93) Desna pritoka Drine. Ističe iz Plavskog Jezera u Crnoj Gori.

U ponedjeljak, 20 septembra, krenuvši iz Priboja, dođosmo do malenog manastira[94] u kome stanuju srpski kaluđeri. Odatle udarismo preko brda, kojim smo dugo jahali, a zvalo se Banjska Gora (Vanska Gora) t.j. Topličko Brdo (Toplitzerberg)[95], nazvano tako zato, što ispod onoga malenog manastira izvire topla voda. Tu uzeše Turci, iz velikog straha od hajduka, oko 40 ljudi, koje su jutros pokupili po selu, nama za pratnju. Zatim dođosmo do malog sela Kratova (Crotono)[96], koje je prije kratkog vremena imalo oko 80 kuća, a sada ima jedva pet ili šest. Prešavši zatim preko visoke i kamenite planine po imenu Kamenica planina (Kamenatz)[97], dođosmo u varošicu koja se zvala Skenderpašina (Nova Varoš)[98] i tu prenoćismo.

U utorak, 20 septembra, krenusmo iz Skenderpašine preko brda, pa, spustivši se u dolinu i jašući opet dugo lijepom poljanom, dođosmo do vode Uvca (Ubevatz), pređosmo ga, pa se popesmo na veliko brdo. Odatle se viđjelo more, Dubrovnik, Carigrad u Romaniji, Smederevo i Bosna na 50 milja daleko[99]. Poslije dođosmo u selo Jastrović (Jastronich) na brdu, i tu prenoćismo.

Sastavljen od Vučjeg Potoka (izvire ispod Suhog Vrha, južno od Maglića) i Crnih Potoka (sjeveroistočno od Maglića). Kuripešić pogrešno navodi da Lim dolazi iz Makedonije.

94) To je Manastir Banja, u župi Dabru, na desnoj obali Donjeg Lima, više Priboja, na gori Borju, među Limom i Uvcem. Spominje se još od XII vijeka kao utvrđen grad na ušću Uvca i Lima. Pri ovom manastiru osnovao je Sv. Sava Dabarsku episkopiju, koja je u XVII vijeku prenešena u Sarajevo. Kod manastira nalazi se ljekovito kupatilo (otuda i ime Banja), od starina poznato i dobro uređeno.

95) Banjska Gora zove se i Topličkom Gorom zato, što ispod onoga manastira izvire topla voda.

96) Selo kod Nove Varoši, opština rutoška.

97) Planina između Priboja i Nove Varoši.

98) Nova Varoš, varošica u Crnoj Gori, na izvoru Bistrice, desne pritoke Lima. Prvi put se spominje u XVI vijeku (Kuripešić) pod imenom Skenderpašina (varoš). Turska palanka, utvrđeno konačište na drumu kojim se u tursko doba kretao živ karavanski saobraćaj Bosne, preko stare Raške, do Povardarja i Carigrada. Ovdje se ukrštavao bosansko-makedonski ili bosansko-carigradski drum i stari brdski put za Užice. Danas sresko mjesto.

99) Netačno, jer na ovom mjestu nema toliko visoke gore, da se s nje mogu vidjeti Carigrad, Dubrovnik, Bosna. Jankov Kamen, naj-

U srijedu, 21 septembra, krenusmo iz Jastrovića preko brda koje se zove Brezovo Brdo (Eresa)[100], spustismo se duboko u dolinu, pa, idući kraj vode koja se zvala Ljudska Rijeka (Lutzka)[101], dođosmo u Novi Pazar (Nouipasar) tj. Novi Trg (Neüwmarckt)[102] i tu prenoćismo.

U četvrtak, 22 septembra, ostadosmo cio dan u Novom Pazaru.

U petak, 23 septembra, krenusmo preko vrlo visokog brda, zvanog Rogozno (Ragesno)[103], pa se spustismo u dolinu[104] gdje se ispira zlato i kopa srebro. Zatim dođosmo do vrlo velikog i lijepog, ali razrušenog manastira[105] koji leži na lijevoj strani. Turski car je naredio prije kratkog vremena da se manastir poruši zbog toga što su se u nj

---

veći vis Golije Planine (čiji je ogranak Bresa) visok je 1.930 metara. a Javorovo Brdo (što bi moglo biti isto što i Brezovo Brdo) samo 1.530 metara.

100) Današnje Brezovo Brdo, istočno od Sjenice, na putu u Novi Pazar, ogranak Golije planine (između Srbije i Crne Gore).

101) Pritoka Raške. Izvire ispod Golije planine.

102) Varoš na rijeci Raškoj, u blizini starog srpskog grada Rasa. Nastala u doba prve turske najezde kroz ove krajeve. Turci su je zvali Jeni Pazar (Novo Trgovište), za razliku od starog Trgovišta, Rasa (Eski Bazara), udaljenog oko 7 km. Poslije osvajanja Srbije, Bosne i Hercegovine postala jako trgovačko središte i najveća i najnaprednija od svih varoši na prolazu i raskrsnici važnih drumova, Bosansko-makedonskog i Dubrovačkog puta, trgovinskih karavanskih komunikacija starijeg turskog doba. To je bilo najveće i najglavnije trgovačko mjesto između Dubrovnika i Niša. Varoš je bila utvrđena i opasana zidovima i naseljena Turcima, Srbima i kolonistima Dubrovnika i Mletaka. Vrhunac napretka dostigao je Novi Pazar u drugoj polovini XVII vijeka, kada je, prema putopisima, imao oko 6.000 kuća sa mnogo džamija, raznovrsnih dućana, škola, crkava i česama. Poslije je nastalo opadanje i sve je više opadao. Danas ima oko 12.000 stanovnika i sjedište je sreza. Nedaleko od Novog Pazara nalaze se, na sjeveru, ruševine manastira »Đurđevi Stubovi«.

103) Planina između rijeke Raške, na sjeverozapadu, i rijeke Ibra, na istoku (između Novopazarskog Polja, Ibra i Starog Kolašina). Na Rogozni je u srednjem vijeku bila rudarska varoš Rogosno (Gluha Vas ili Gluhavica).

104) Po svoj prilici to je dolina rijeke Banjske.

105) To su ruševine čuvenog manastira Banjske koji je sagradio srpski kralj Milutin. Jedna od najvećih crkvenih srpskih građevina u srednjem vijeku. Na putu Novi Pazar—Mitrovica.

sklanjali hrišćani koji, zarobljeni od Turaka, bježahu iz ropstva. Prošavši tuda dobro smo sve razgledali. Poslije dođosmo do tvrđave Zvečaja (Suetzay)[106], koji se jurišem nije mogao uzeti, pa, prešavši rijeku Ibar (Zbar)[107], dođosmo u trgovište Mitrovicu (Metronitza)[108] i tu prenoćismo. Tu su dvije tvrđave, naime Jeleč (Jeletz)[109] koji smo danas, kad smo jahali od Novog Pazara, vidjeli nadesno na planini Rogoznu, na vrlo kamenom brdu, otprilike na jednu milju daljine, i tvrđava Zvečaj (Suetzay) na vodi Ibru, takođe na kamenom brdu, ispod kojeg smo danas projahali, ostavljajući ga nalijevo. To su pogranične bosanske tvrđave, gdje su se za vrijeme kad je Bosna još bila u hrišćanskim rukama hrišćani junački borili s Turcima i hrabro ih branili. Ali sada je sve prošlo.

Prije sam djelomično opisao Donju Bosnu i stanovništvo koje u njoj živi. Sada treba nešto reći i o Gornjoj Bosni, koja se proteže od prilike od grada Vrhbosne do Zvečana ili Mitrovice, današnjeg konačišta.

Prvo, Gornja Bosna nije tako divlja i gorovita kao Donja Bosna. Ona ima dugih pašnjaka i visoravni opasanih golim brdima. Nema mnogo velikih polja, osim polja kod grada Vrhbosne.

Stanovnici zemlje su pripadnici dviju nacija, naime Srbi i Turci. O njima je napred govoreno. Srbi imaju svoje sveštenike i crkve po hrišćanskom obredu. I ona tri manastira, o kojima sam govorio u opisima od ponedjeljka, petka i nedjelje, osnovao je grčki car, zvani car Stefan[110].

---

108) Tvrđava iznad Mitrovice, u dnu Kosova Polja, u uglu koji
čini Ibar skrećući na sjever, iznad ušća Sitnice u Ibar, na brdu. Još
i danas dosta očuvan, zidovi visoki i kameni. Stariji putnici zovu ga
i Mitrovačkom tvrđavom. U srednjem vijeku bio povremeni dvor kra-
ljeva od loze Nemanjića. Imao je veliki strategiski značaj.
107) Desna pritoka Zapadne Morave, protiče kroz Crnu Goru i
Srbiju, utiče kod Kraljeva u Zapadnu Moravu.
108) Grad na Kosovn Polju, u sjevernom dijelu između sastava
Ibra i Sitnice. Poznata još u XIV vijeku. Na granici bosanskog vila-
jeta. Za vrijeme Turaka razvila se u trgovačku varoš, konačište na
Carigradskom drumu za Bosnu. Za vrijeme Kuripešića tržište.
109) Tvrđava kod Novog Pazara. Sada ruševine. Spominje se još
1149 godine. Poznata u srpskoj istoriji.
110) Car Stefan nije grčki nego srpski car Dušan Silni.

Ali najviše ima Turaka, koji kao vojnici primaju od sultana kao neku platu koju oni zovu timar (tymar)[111], u spomenutoj zemlji, naime od Prusca do grada Vrhbosne, gdje sjedi Husrefbeg paša ili kapetan bosanski. Oni žive na svojim dvorovima (čardacima), i vladaju Srbima vrlo tiranski, kao što je prije rečeno.

Kraljevina Bosna nije prema svojoj veličini gusto naseljena. Raspitao sam se i saznao da za to imaju tri uzroka: prvo, narod mnogo umire od kuge; drugo, Srbi, (Zitzen, Čiči) i Martolozi (marthalosen) bježe mnogo radi teških nameta i tereta; treće, najvažnije, što turski car uzima i odvodi iz zemlje mlade i okretne ljude, kao što je prije rečeno. Svi su njihovi janičari i najbolje sluge, činovnici i kapetani, Bosanci. Turci ih smatraju najboljim, najpobožnijim i najvjernijim ljudima, koji vole da se drže pravim Turcima, i time se ponose; zato se njima više vjeruje nego pravim Turcima. I doista, oni se razlikuju od ostalih Turaka okretnošću i ljepotom svojom. A ljepše se i nose nego Turci.

U zemlji ima na mnogo mjesta zlatne i srebrne rude i zlato se ispira, što smo mnogo puta i vidjeli. Vidi se i to da je Bosna za vrijeme hrišćana bila vrlo lijepa i dobro obrađena zemlja. Vinova loza rasla je na mnogo mjesta, a sada se sadi samo oko Višegrada i Novog Pazara. Govore da je ima prema moru i u pravcu prema Savi i Dunavu, gdje su velike ravnice i zemlja dobro obrađena. Zbog velike udaljenosti nismo tamo išli. Pored puteva je zemlja najslabije obrađena, zbog toga što im Turci, putujući tamo amo, silom oduzimaju sve što imaju, a ne plaćaju za to

---

111) Po turskom uređenju naših pokrajina zemlja je bila smatrana sultanovom baštinom i bila izdijeljena na zijamete i timare: davana je pojedinim Turcima, spahijama, konjanicima u nekadašnjoj turskoj vojsci, da s njih uživaju desetak i druge dohotke pod uslovom da brane zemlju od neprijatelja. — Spahiluk sa prihodom od 20.000 akči godišnje zvao se t i m a r, a spahiluk sa godišnjim prihodima većim od 20.000 akči zvao se z i j a m e t. — Spahija sa prihodom od 1.000 akči godišnje išao je sam u rat, u slučaju potrebe, a spahije sa većim prihodima bili su obavezni da vode pratioce i podjednako opremljene konjanike, čiji je broj zavisio od veličine timara ili zijameta. (Na svakih 5.000 aspri više po jednog naoružanog vojnika). Timari nisu bili nasljedni.

ništa. Otimaju im i trgaju zalogaj iz usta kao divlji i bijesni psi, vuci ili lavovi. Zbog toga siroti ljudi bježe sa cijelom svojom imovinom u planine i na plodne pašnjake daleko od puteva, pa tu obrađuju svoju zemlju.

Osim toga, u kraljevini Bosni mora svako da je spreman za rat, naime da ima osam, deset ili dvanaest pripravnih konja, pa čim mu se dade znak, mora odmah polaziti, jer će inače izgubiti život i sve što ima. Ako se koji od službenika i činovnika, koji imaju od cara nagradu ili timar, pokaže i najmanje neposlušan, pa makar iz koga bilo uzroka, car mu oduzima odmah službu i nagradu ili timar, tj. sela koja su mu podležna, i predaje drugome koji se pokazao poslušnim ili koji se odlikovao junačkim djelima. Sada hoće turski car, da oni što su u službi i uživaju nagradu ili timar u Bosni, da idu na Ugarsku i da tamo zadobiju nove timare, a oni što neće i ostaju ovdje, ti da plaćaju porez i namete kao i drugi seljaci. Otkada je osvojio Ugarsku i Hrvatsku, hoće turski car da Bosanci budu samo krajišnici. Zato oni koji imaju službu i uživaju timare idu sada caru na dvor da ga odvrate od toga.

Mi smo u Gornjoj Bosni vidjeli mnogo crkava i srpskih sveštenika i manastira sa srpskim i grčkim kaluđerima; vidjesmo krstove na grobovima i druge hrišćanske znakove. Pri tome naslućivasmo, što su nam oni docnije i potvrdili, da su se u svoje vrijeme oni i njihovi kraljevi i gospoda za hrišćansku vjeru hrabro borili u bojevima, čija smo mnoga razbojišta vidjeli, i da su se tako junački borili, da ih Turčin nije mogao drukčije osvojiti, nego da im ostavi njihovu vjeru.

Ima u zemlji još mnogo krajeva kojima sami Turci priznaju slavu, da ih do sada nikakva sila nije mogla osvojiti, i da su se sami pokorili i počeli plaćati porez i tribut, ako im se ostavi njihova vjera.

Neka Bog izbavi iz vavilonskog ropstva i vječitog robovanja ove bijednike! Neka ih milostivi Bog svojom milošću skoro oslobodi! Turci ih se boje, a oni mnoge i potajno ubijaju.

Ti isti Srbi, koje zatekosmo u hrišćanskoj vjeri, ukazaše nam mnogo ljubavi. Tako bi po koji starac dolazio k

nama i govorio mlađima: »Vidite, takva su gospoda bila u ovoj zemlji za vrijeme naših otaca. Ah, Bože, mi smo se uvijek nadali da ćete nas osloboditi. Međutim sada idete i vi da se poklonite turskom caru. Mi vidimo da će turski car zavladati cijelim svijetom. Samo vas molimo da ostanete stalni u vašoj hrišćanskoj vjeri. Činite kao što mi činimo i budite kao što smo i mi još uvijek, i pored sve nevolje i bijede, postojani u vjeri. Biće nam utjeha ako se tako okrijepljeni predate«. Ah, Bog se mora smilovati, kad nas gonjeni, mučeni i napušteni siromašni hrišćani krijepe u vjeri. Neka Bog dade, da se njihov glas čuje u rimskom carstvu, koje bi trebalo da je glava svih hrišćana, i da se stide oni koji se prave dobrim hrišćanima, a to ne dokazuju na djelu.

U subotu, 24 septembra, krenusmo iz trgovišta Mitrovice, pa, udarivši preko Kosova Polja (Ampschfeld)[112] i prešavši preko lijepo ozidanog mosta, stigosmo u veliko trgovište Vučitrn (Vnizterno)[113] i dođosmo do ozidanog groba turskog cara, koji je na tom mjestu rasporen. Odatle udarismo nalijevo i dođosmo do varoši Prištine (Pri-

---

112) Kosovo Polje. Prostrana ravnica u kosovskoj oblasti, između Kačanika, Mitrovice, Prištine i Drenice. Dugačko 84 kilometra, a široko 14 km. Na Kosovu Polju odigrale su se za Srbe dvije važne bitke: 1168 i 1389 god. Godine 1168 pobijedio je na Kosovu Polju Nemanja Vizantince i time osigurao snaženje i širenje srpske srednjovjekovne države, a 1389 bila je Kosovska pogibija i početak propasti srpskih država. Tu su Mađare pod Hunjadijem 1448 god. potukli Turci. Preko Kosova Polja išli su turski ratni pohodi na zapad. Ovuda je sultan Murat II udario s vojskom 1463 god., kada je iz Carigrada krenuo u Bosnu, a istim pravcem udarili su muslimani iz Bosne 1831 god. u buni protiv sultana. Na Kosovu je Husejin beg Gradiščević potukao vojsku velikog vezira. Na Kosovu su se vjekovima ukrštavala saobraćajna, kulturna i istoriska kretanja. — Kuripešićev opis Kosovske bitke slaže se sa narodnom tradicijom, po kojoj je i on sigurno zabilježio ono što je čuo. Njegov opis svršetka bitke ne slaže se sa istorijom, jer su Srbi tada izgubili bitku.

113) Stari Vicijanum. U XV vijeku vrlo živa i znatna trgovačka varoš. Poznato konačište. Još u XVII vijeku spominje se Vučitrn kao dosta znatno mjesto i glavno mjesto Sandžaka (tvrđava sa debelim zidovima i sa nekoliko kula). U XVIII vijeku počeo opadati i postao obična turska kasaba.

scina)[114], i tu prenoćismo. Tu, na spomenutom Kosovu Polju, nalazi se ozidan grob, kao četvorougla kula, visok, jednokatan, sa okruglim krovom od olova, lijepo ukrašen[115]. U njemu je sahranjeno tijelo Murata, osmog turskog cara, koji je počeo vladati u hiljadu četiri stotine i dvadeset drugoj godini i vladao dvadeset i devet godina[116]. Na tom ga je mjestu, u njegovom šatoru, nožem rasporio neki srpski stari vitez, po imenu Miloš Kobilović (Milosch Khabilouitz)[117], kad je sa svojom vojskom udario na despota, koji je tada bio knez ili markgrof Srbije. U istoriji je zapisano kako se to dogodilo.

Kad je turski car Murat sa svojom vojskom krenuo protiv rečenog kneza ili markgrofa i došao na Kosovo Polje, skupi ovaj svoju vojsku i krenu protiv cara u namjeri da se s njim pobije. U toj vojsci bio je i rečeni Miloš Kobilović. I ako je on, Kobilović, bio vrlo čuven i slavan vitez, koji je na granici svaki dan činio mnoga viteška djela, o kojima se i danas mnogo pjeva kod Hrvata i po onim krajevima, ipak ga kod njegovog gospodara despota mnogo oblagaše kao da šuruje s neprijateljem i

114) Varoš na Kosovu. U XIV i XV vijeku poznata kao znatna rudarska i trgovačka varoš sa dubrovačkom kolonijom. I docnije pod Turcima. Priština je poznata varoš.

115) Na mjestu pogibije Murata I, na Gazimestanu, podignut je mauzolej kao turbe, a tijelo mu je sahranjeno u carskoj džamiji — grobnici u Brusi. Mauzolej se zove Muratovo turbe.

116) Ovdje je Kuripešić zamijenio Murata I, koji je poginuo na Kosovu 1389 god., sa Muratom II, koji je vladao od 1421—1450. Za vlade ovog sultana bila je na Kosovu bitka 1448 god. kad je potučena vojska Hunjadija (Sibinjanin Janko).

117) Miloš Obilić (Miloš Kobilovitz), junak narodne srpske poezije, najomiljeniji i najbolji junak Lazareva vremena. Njemu se u narodnom predanju pripisuje da je na Kosovu Polju ubio cara Murata. Istoriski je utvrđeno da je Murat doista poginuo na Kosovu 1389 godine i da ga je ubio neki srpski plemić u prvom dijelu bitke, dok je srpska vojska napredovala. Taj je plemić i sam poginuo na istom mjestu. U jednom starom rukopisu navedeno je da se taj plemić zvao Miloš. Pisci XV, XVI i XVII vijeka opisivali su taj događaj različito, sa mnogo pojedinosti. Od XVI vijeka, taj je junak i u našim i u stranim izvorima, najprije nazivan Kobilićem i Kobilovićem, a od XVIII vijeka Obilićem. Narodno predanje navodi da je Obilić bio zet kneza Lazara i suparnik Vuka Brankovića.

da s njime potajno paktira. Time su mu nesumnjivo, što i njegova djela dokazuju, učinili nepravdu; to je samo od zavisti kao što se i sada često događa u pokvarenom svijetu. Nije doživio ni počasti za ona svoja sjajna djela, koja je dugo vremena, sve do svoje starosti, sa toliko opasnosti činio. Pao je u nemilost kod kneza, koji mu ne ukazivaše ljubav i naklonost, kao što je prije radio, za njegove zasluge. Zbog toga je stari vitez mnogo trpio.

U to vrijeme davao je knez u taboru večeru. Mnoge mlade plemiće i dvorjanine posadio je za svoj sto i ukazao im počasti, a njega, starog viteza, pustio da stoji pored stola. Tada uviđe Kobilović da knez sasvim otvoreno pokazuje svoju nemilost prema njemu koji je nedužan. I zbog toga se rastuži i bi mu teško, pa naumi da dokaže svoju nevinost i da se osveti svojim klevetnicima.

Kad se svrši večera, poče on teškim srcem svom gospodaru, markgrofu, govoriti: »Gospodaru, zar si zaboravio koliko sam puta u tvojoj službi svoj život viteški zalagao za tebe protiv tvojih neprijatelja? Zar nisam svoje junaštvo mnogo čime pokazao? Da li si to zaboravio, kad dozvoljavaš, da ja, tvoj stari sluga, stojim pored stola, a mlađim (koji još nisu ni vidjeli ono što sam ja učinio), meni na sramotu, ukazuješ mnoge počasti. Zato, gospodaru, neka ti je Bog na pomoći, a ja sada idem da dokažem svoju vjernu službu, da bi ti uvidio koliko sam ja mnogo dostojniji počasti, nego oni koji sjede za tvojim stolom. Ja ću učiniti ono što oni neće učiniti, i ja ću tvoj rat završiti, iako ću pri tome morati i svoj život izgubiti«.

Poslije toga ode Miloš Kobilović u tabor turskog cara. Kad to saznaše markgrof i njegovi ljudi, pomisliše da će ih napasti, i zato ga grđahu. A kad turski car i njegovi ljudi čuše da im Kobilović dolazi, obradovaše se, misleći da će im biti prijatelj i dobro im doći. On se i pravljaše takvim i pusti ih da tako misle. Primiše ga lijepo, priznavajući njegova junačka djela, i prijaviše ga caru, koji zapovijedi da ga dovedu k njemu. Tada on zatraži da nasamo govori s carem o važnim stvarima. Car pristane na to, misleći da će mu pokazati na koji će način pobijediti markgrofa. Kad su bili nasamo i kad mu car pruži desnu nogu (kao što je tada bio običaj u turskih careva) da je

poljubi, reče stari vitez: »Ne pristoji se hrišćaninu da ti ljubi nogu, pa ćeš zato sad primiti svoju nagradu«.

Pa kad se sagnuo da poljubi nogu, izvuče iz rukava nož i raspori odozdo do srca turskog cara, koji, uz vrisak, ispusti duši. Na to nasta strka, a vitez potrča k svome konju i uzjaha ga. Ali ga ipak na konju ubiše. Kad su u srpskoj vojsci čuli viku i saznali da je Kobilović rasporio cara, pa i sam poginuo, uvidje knez da je izgubio svoga vjernog slugu. A Turci, izgubivši glavu, pobjegoše. I tako se markgrof, njegova vojska, zemlja i narod ovoga puta oprostiše od Turaka.

Ah, Kobiloviću, zar nije svako mislio da ćeš se tvome nemilostivome gospodaru i tvojim zavidljivcima njihovom nesrećom osvetiti i da ćeš ih predati u ruke neprijatelja? Ali si se ti hrišćanski osvetio i zlo dobrim vratio, pa i svoj život položio za svoje ogovorače, a domovinu spasao iz neprijateljskih ruku. U tome potsjećaš na dvojicu Rimljana, naime: na Kaja Mucija Scevolu, koji je svoju vlastitu ruku spalio, da ne bi u sličnoj situaciji izvršio svoj plan (svoju namjeru), i na Marka Kurcija, koji je, da bi spasao domovinu, skočio u provaliju i poginuo.

Od toga vremena ne da ni jedan turski car da ga ljube u nogu, već u ruku. Onoga koga car primi i kome pruži ruku da poljubi, drže dvojica paša ispod mišica da ne bi mogao niko više učiniti ono što je učinio Kobilović. To je sve, o Kobiloviću, u spomen tvome viteštvu!

U nedjelju, 25 septembra, krenusmo iz grada Prištine preko Kosova Polja, pa udarismo kroz nekoliko sela i preko brda zvanog Horma (Farma)[118]. Odatle ugledasmo na brdu, s lijeve strane, tvrđavu i grad, zvani Novo Brdo (Nouowerdu)[119], pa siđosmo u ravnicu do sela Livoča (Liuotz)[120]. Tu prenoćismo.

---

118) Horma — Orma — planina, između Prištine i Novog Brda, ogranak Kopaonika.

119) Poznati srednjovjekovni grad i rudarsko mjesto srpske države, u izvorištu istočne Morave, gdje se njegove ruševine prostiru u opustošenom kraju blizu granice vranjskog sreza, sjeverno od Gnjilana. U XIV i XV vijeku najslavnija i najveća varoš u cijeloj unutrašnjosti balkanskog poluostrva. Zbog velikog bogatstva i slave Turci su ga zvali majkom sviju (srpskih) gradova. Dubrovčani su

U ponedjeljak, 26 septembra, krenusmo iz Lovača poljem, pa preko brda Bresalja (Presa) i sela Rapatova (Roboto)[121] dođosmo u lijepo obrađeno polje, Topolnicu (Topollnitza)[122], pa opet preko brda Bresalja (Presa, Bresa)[123] u selo Katun (Khatum)[124] i tu prenoćismo.

U utorak, 27 septembra, krenusmo iz Katuna prema Vranji (Vraine)[125], tvrđavi i varoši koja leži s lijeve strane. Zatim pređosmo Moravu (Morana)[126] pa ispod visokog brda što je ležalo na desnoj strani dođosmo u selo Surdulicu (Surdulitza)[127], i tu prenoćismo.

U srijedu, 28 septembra, krenusmo iz sela Surdulice, pa poslije sat hoda preko vrlo visoke, duge i velike planine, zvane Čemernik (Czinernick)[128], preko koje smo putovali punih 6 sati, siđosmo u dolinu i dođosmo u selo

---

ga nazivali velikim i slavnim trgom. Poslije turskog osvajanja počeo opadati i pred kraj XIX vijeka imao samo 5, i to arnautskih kuća. Ruševine grada, kastela, nalaze se na vrhu visokog brda, a u blizini su odbranbene tvrđavice Prilepac i Prizrenac.

120) Selo u blizini Gnjilana, na Binačkoj Moravi. Han ga zove Livotsch, a Daničić Livoje selo na »Binčje Moravje«. (Rječnik starina. II. strana 11).

121) Selo na putu između Gnjilana i Vranje (Matković).

122) Kraj na Krivoj Rijeci, između Prištine i Vranje. U tome kraju i sada ima selo Topolnica u blizini sela Korenita. (Daničić. Rječnik, III, str. 301).

123) Matković misli da je to ime sačuvano u današnjem mjestu Bresalju na Bresaljnici nedaleko od Gnjilana.

124) Selo blizu Vranje, na Moravi; opština dubnička, srez pčinski.

125) Varoš u Srbiji. Spominje se još u XI vijeku. U XIII vijeku bilo glavno mjesto župe. Po Kuripešiću je Vranje grad i varoš. »Grad« je današnje Markovo Kale, a »varoš« gornji dio današnje varoši. U tursko doba imala veliki trgovački značaj. Sada sresko mjesto. U blizini je varoši Vranjska Banja.

126) Rijeka u Srbiji, desna pritoka Dunava. Nastaje od Južne i Zapadne Morave. Kuripešić je prešao Južnu Moravu.

127) Sresko mjesto u mazuričkom srezu, u dolini rijeke Mazurice, istočno od Vranje. Vazdušna banja.

128) Čemernik, krak Vlasine Planine, 17 km od Momine Klisure. U istoriji poznat, jer je preko njega udario sultan Murat 1413 godine, kad je iz Sofije pošao preko Vranje na Novo Brdo.

koje je ležalo na lijevoj strani puta i zvalo se Strezimirovci (Strasschimirouatz)[129], i tu prenoćismo.

U četvrtak, 29 septembra, na dan Sv. Mihaila, predanismo cio dan u Strazimirovcima.

Spočetka Kosova počinje jedan dio ili kraj srpske zemlje (Surffen Landt), koja se proteže od Dunava naovamo. Ova je zemlja u početku skoro sasvim ravna, zatim dolazi Kosovo Polje, koje je 12—14 milja dugačko; od Makedonije i mora sasvim je ravno i posijano lijepim velikim selima i njivama, dobro obrađenim. Skoro u svakom selu ima crkva i sveštenik, koji vrši u određeno vrijeme obrede prema propisima Sv. Pavla. Za tu službu cijela opština, dok je živ izdržava njega, njegovu ženu i djecu.

Zemlja Srbija (Seruia), koju mi Nijemci zovemo Surffen, ima svoj posebni jezik koji se naziva srpski (surffisch). To je takođe slovenski (windisch) jezik. Narod je u ovoj zemlji vrlo bogobojažljiv (pobožan) i čuva se (ukoliko je to moguće) od zla i grijeha. Iako zemlja ima nekoliko visokih planina, ipak je vrlo rodna i u njoj raste svakovrsno žito u izobilju. Tu ima vrlo mnogo srebra, tako da turski car sav svoj novac kuje od srebra koje dobija iz Srbije.

U petak, 30 septembra, krenusmo iz Strazimirovaca preko lijepog i dobro uređenog polja, koje se zove Znepolje (Suepolle)[130], pa ostavljajući na lijevoj strani malo brdo, dođosmo na Grahovo Polje (Grachoupolle)[131] i u varošicu zvanu Breznik (Pressnick)[132], gdje se takođe kopa mnogo srebrne rude, i tu prenoćismo.

---

129) Selo u bosiljgradskom srezu, u opštini Klisuri. Leži u dolini Nišave. Tu za Kuripešića prestaje Srbija i nastaje Bugarska.

130) Znepolje, Trnsko Krajište, manja predjelska cjelina, u zapadnoj Bugarskoj, među Trnom i Klisurom, u slivu rijeke Jerme. Glavno mjesto Trn, okružna varoš, industrisko i voćarsko mjesto, nekadašnja prestonica Bugarske.

131) Polje se proteže od Strume k Brezniku do Isker Planine. Zahvata Brezničku Kotlinu i kraj oko Pernika (sliv rijeke Strume).

132) Breznik, varošica između Sofije i Trna.

U subotu, 1 oktobra, krenusmo iz Breznika Grahovim Poljem, pa, došavši do doline zvane Klisura (Clissura)[133], udarismo lijepim dugačkim Sofijskim Poljem (Sophia feld)[134], prođosmo kraj grada Sofije (Sophia)[135], ostavljajući je na lijevo, pošto je u njoj bio veliki pomor, pa dođosmo do sela Slatine (Slatina)[136] i tu prenoćismo.

U nedjelju, 2 oktobra, krenusmo iz Slatine Sofijskim Poljem, pa, prošavši kroz nekoliko sela, dođosmo u neku šumicu pa u selo Vakarel (Wackanell)[137] i tu prenoćismo.

U ponedjeljak, 3 oktobra, pođosmo iz Vakarela, pa, prešavši jedno brdo, dođosmo do turske varošice zvane Ihtiman (Itunian)[138], koja leži s desne strane puta, pa po kamenitom putu u selo Klisuru (Clissura)[139]. Tu projahasmo kroz jednu od dviju kamenitih kapija[140] i dođosmo u selo Vjetren (Vetren)[141]. Tu prenoćismo.

Od Čemernika pa do današnjeg konačišta sve je zemlja Bugarska (Bulgaria), koja je lijepa i dobro obrađena. Ona ima mnogo više ljudi i stoke nego druge zemlje, zbog toga što ne leži na granici i ne boji se mnogo od neprijatelja. Ovdje ljudi ne trpe mnogo. Vjere su takođe Sv. Pavla, kao i Srbi; imaju svoje sveštenike i crkve; boje se Boga, čuvaju se od zla, sramote, zločina

---

133) Dolina na putu od Breznika prema Isker-planini i sela Filipovca.

134) Polje gdje je poslanstvo izbilo na stari put od Beograda prema Carigradu. Ravan između grebena Balkana, Vitoša, Ljuljine planine i Brda planine.

135) Sofija, prestonica Bugarske, na sjevernom podnožju Vitoš-planine, u Sofijskom Polju, na Carigradskom drumu Beograd—Carigrad. U srednjem vijeku zvala se Sredec. Glavno duhovno, kulturno-prosvjetno, političko, industrisko i trgovačko središte Bugarske.

136) Selo na istoimenom potoku, jugoistočno od Sofije.

137) Varošica u Bugarskoj, na istoimenom prevoju između Sofijskog i Ihtimanskog Polja, na željezničkom putu iz Sofije u Filipopolj.

138) Današnja varoš i sresko mjesto Ihtiman, u Ihtimanskom Polju, u Bugarskoj, na jugozapadnom podnožju Stare Planine.

139) Varošica u Bugarskoj (Turski Kapudžik), zapadno od Karlova, na Staroj Rijeci; jedno od središta ustanka 1876 godine.

140) Trajanova vrata.

141) Selo, u tatarpazardžičkom srezu, između Ihtimana i Tatar-Pazardžika, na željezničkoj pruzi Sofija—Carigrad.

i grijeha. Iskazaše nam veliku počast kitnjastim riječima i primiše nas lijepo u njihove kuće. I oni govore slovenskim jezikom (windisch), koji smo nešto teže razumijevali nego srpski.

Da je zemlja Bugarska živjela u velikoj slobodi, bogatstvu i svakovrsnom izobilju za vrijeme hrišćana, može se poznati i po tome što ljudi, žene i djeca nose koparane i osobite košulje, izvezene svilom. Na vratu i u ušima nose srebrne naušnice. Nose i prstenje od srebra, a gdje nemaju srebra, od mesinga, olova i bronze. Žene i djevojke nose pletenice od glave do zemlje i vrlo su nakićene.

U utorak, 4 oktobra, udarismo iz Vetrena preko brda i ravnice pa kroz Pirinčano Polje (Reyffeld)[142] dođosmo do turske varoši Tatar Pazardžika (Tatartzigk)[143]. Prošavši kroz jedan dio grada (veći dio grada leži na desnoj strani), udarismo Plovdivskim Poljem (Pleydtnerfeld)[144], skrenusmo s puta udesno i dođosmo u selo Govedarovo (Gouedarouo)[145], pa tu prenoćismo.

U srijedu, 5 oktobra, pođosmo iz Govedarova, udarismo preko Plovdivskog Polja i dođosmo u grad Plovdiv (Plaudni)[146] gdje pređosmo preko dugačke drvene ćuprije, pa poslije udarismo opet poljem i uveče dođosmo u gradić Katunicu (Komus)[147] i tu prenoćismo.

---

142) Polje na lijevoj obali Marice. između Vetrena i Tatar-Pazardžika. Na to polje presadili su Turci u XV vijeku iz Egipta kulturu pirinča.

143) Varoš u Bugarskoj na gornjoj Marici, okružno mjesto. Čuveno, trgovačko mjesto, osobito industriskim uljem i pirinčem. U tursko doba jedno od najvažnijih trgovačkih mjesta na Balkanskom Poluostrvu.

144) Polje kraj varoši Plovdiva (Filipopolja). Proteže se od Momine Klisure (ogranak Rodopa), kod stanice Belovo, do Borisovog Grada (prije Hadži Eles).

145) Današnje selo Govedare u Plovdivskom Polju.

146) Plovdiv ili Filipopolj, po veličini drugi bugarski grad, na srednjem toku Marice, na pruzi Sofija—Carigrad. Industrisko i trgovačko mjesto. Osnovan u doba Tračana. Istorisko mjesto. U srednjem vijeku kolonija Dubrovčana.

147) Komus, Katunica, turski Kemer Kjupri, na carigradskom drumu, prva stanica iza Filipopolja.

Pred gradom Plovdivom i prije nego smo ujahali u grad, ima Ibrahim-paša vrlo lijepu, veliku, ozidanu, četvorouglu konjušnicu, u koju može stati do 800 konja.

U četvrtak, 6 oktobra, udarismo iz Katunice (Komusa) preko polja, pa opet preko drugog polja, po imenu Kaluđerica (Koluizeritza)[148]. Zatim, skrećući s puta malo ulijevo, dođosmo u selo Sirovicu (Sironitza)[149], i tu prenoćismo.

U petak, 7 oktobra, krenusmo iz Sirovice, preko polja prema velikom selu Seimenu (Semische)[150], pa odatle opet dugim poljem, gdje je lovište turskog cara, idosmo 4 milje puta i dođosmo u selo Uzundžovo (Virni)[151], turski Jutbuget, i tu prenoćismo.

U subotu, 8 oktobra, krenusmo iz Uzundžova preko brda pa, sišavši u ravnicu, dođosmo do sela Harmanli (Haurmauli)[152]. Zatim prođosmo kroz dugu hrastovu šumu i izbismo na dugi novi zidani most[153], koji je sazidao Mustafa-beg, moćni paša i tu prenoćismo.

Pet posljednjih dana (od utorka do danas) išli smo kroz Rumeliju (Romania). Na tome putu ima hrišćana, Srba i Bugara, koji vjeruju istu vjeru. Nas su svuda lijepo dočekivali. Prilike su u Rumeliji iste kao i u Bugarskoj, samo što u Rumeliji ima više crkava. S nama nisu znali da govore slovenski.

U nedjelju, 9 oktobra, dođosmo do dugačkog kamenog mosta na rijeci Marici (Maritza)[154], pređosmo ga pa.

---

148) Dugačko polje blizu mjesta Kajadžika (Kajali).

149) Selo na pruzi Sofija—Carigrad u blizini mjesta Kuručesme-Gučerli.

150) Selo na pruzi Sofija—Carigrad između Kijadžika i Uzundžova.

151) Uzundžovo, prije Virovo, turski Jutbuget. Selo u dolini Marice, sjeveroistočno od Haskova. Za vrijeme Turaka čuveni pazar, na koji je dolazio svijet iz cijele turske carevine.

152) Varoš u južnoj Bugarskoj, na rijeci Oluderi, blizu njenog ušća u Maricu. Velika trgovina sa zemljoradničkim proizvodima.

153) Mustafa-paša Kepri, most preko Marice. Sagradio ga Mustafa-paša, kod mjesta Mustafa-paša, u blizini Čirmena.

154) Stari Hebrus, jedna od najznačajnijih rijeka na Balkanskom Poluostrvu, izvire kod Banja, na istočnoj strani Rodopa. Utiče u Egejsko More kod Enosa. U donjem toku granična rijeka između Grčke i Turske.

putujući poljem 4 milje puta, uđosmo u veliki zidom ograđeni grad zvani Drinopolje (Adrianopoli)[155]. Prešavši vrlo dugački most dođosmo do konačišta (Keruasaua) i tu prenoćismo.

U ponedjeljak, 10 oktobra, predanismo u Drinopolju.

U utorak, 11 oktobra, krenusmo iz Drinopolja, lijepim dugačkim poljem, pa, poslije 4 milje puta, dođosmo u selo Hafsu (Haffsa)[156], i tu prenoćismo kod turskog seljaka.

U srijedu, 12 oktobra, pošavši od sela Hafse, iđasmo dugo poljem dok ne dođosmo do varošice Babaeski (Babayski)[157]. Projahasmo kroz varošicu, izbismo u polje, pa, idući dalje, dođosmo noću u varošicu ili trgovište Burgas (Bergass)[158], i tu prenoćismo.

U četvrtak, 13 oktobra, pođosmo iz Burgasa poljem pa dođosmo do dva lijepa, duga, ozidana mosta. Između tih mostova skrenusmo ulijevo. Prošavši kroz trgovište Karištiran (Karistan)[159], koje je ležalo kraj puta, jahasmo dugo dok ne dođosmo do lijepog i dobro izgrađenog trgovišta Čorlu-a (Czorli)[160], i tu prenoćismo.

U petak, 14 oktobra, udarismo iz Čorlua poljem, dođosmo do nekog turskog sela, pa prešavši brdo izbismo na more i uđosmo u varošicu Silivriju (Silivri)[161], koja leži kraj mora (Mramorskog Mora), i tu prenoćismo.

---

155) Jedrene: na Marici. glavni grad istoimenog vilajeta Evropske Turske. na sastavu Arde i Tundže. Osnovali ga Rimljani za vrijeme cara Adrijana. U srednjem i novom vijeku bila vrlo velika i napredna varoš i jaka tvrđava. Od tursko-ruskog rata (1877-78) u opadanju..

156) Selo na pruzi Sofija—Carigrad. stara Nike. u blizini Drinopolja.

157) Turski Eski-Baba, srednjovječni Bulgarofigon, na pruzi Sofija—Carigrad. U Balkanskom ratu 1912 god. velika bitka između bugarske i turske vojske.

158) Turski Bergas, današnji Lile Burgas, na pruzi Sofija—Carigrad, pristanište i živo trgovačko mjesto. Tu su u balkanskom ratu 1912 god. Bugari potukli tursku vojsku.

159) Varošica na Carigradskoj pruzi, između Lile-Burgasa i Čorlua.

160) Starovjekí grad Syrallum. živo trgovačko i izvozničko mjesto, čuveno po voću i vinu.

161) Silivri. grad na Marmorskom Moru, na pruzi za Carigrad.

U subotu, 15 oktobra, pođosmo iz Silivrije, pa, idući poljem dođosmo do mora, kraj koga smo dugo putovali dok nismo došli do trgovišta Bejik Čekmedže (Erst-Czekhmetze)[162]. Tu pređosmo preko mosta koji je sagrađen preko morskog rukava i zanoćismo.

U nedjelju, 16 oktobra, pođosmo iz Bejik Čekmedže preko brda, zatim siđosmo u ravnicu i dođosmo u trgovište zvano Kičik Čekmedže (Ander Czekhmetze)[163]. Tu pređosmo preko drugog morskog rukava i zanoćismo.

U ponedjeljak, 17 oktobra, krenuvši iz Kičik Čekmeđe preko malog brežuljka, siđosmo u ravnicu, pa se opet popesmo na mali brežuljak, gdje nas dočeka oko 100 slugu turskog cara i doprati do Carigrada, kroz koji smo jahali dobar sat, dok nismo došli do našeg svratišta. Tu, u ime Boga, ostasmo neko vrijeme.

Kad smo ovoga dana, putujući prema Carigradu, došli u naše svratište, koje oni zovu kervanseri, zatvoriše odmah poslije našeg dolaska kuću i ne puštahu nikoga k nama. Jedino su imali pristup k nama dvojica uglednih Turaka, jedan stariji, krupan i snažan čovjek, imenom Buhasdan Hairadin, i jedan mlađi, dobar, učtiv i častan, imenom Rithem (Ruchen). Oni su se vrlo prilježno i sa velikom brigom (po strogom naređenju cara) brinuli o nama. Osim njih bilo je i nekoliko sluga, koje su nas, prema carevom naređenju, svojski i vrijedno usluživali svim potrebama i svim što smo samo zaželjeli. Nije nam ništa nedostajalo, osim naše njemačke slobode.

Od zidanog mosta pa do Carigrada i još dalje prostire se Grčka (Kriechenlandt). U njoj ima vrlo mnogo Grka po svim gradovima, trgovištima i selima. Vjere su hrišćanske. Strogo se drže svojih blagdana, crkava, sveštenika, ustanova i obreda. Nose i turski pas (pojas), ali samo plav, a ne briju glave, da bi se razlikovali od pravih Turaka. Doista trpe veliki pritisak i nevolje radi hrišćan-

162) Bejik Čekmedže, mjesto na Mramorskom Moru, na Carigradskoj pruzi, između Silivrije i Carigrada. Na kartama iz XVIII vijeka »Grand Pont«.

163) Kičik Čekmedže, takođe na pruzi i Moru. Prije se zvalo Ponte picolo, Petit Pont. Nalazi se između Silivrije i Carigrada.

ske vjere od Turaka, kojima su potčinjeni, sa velikom, teškom pokornošću i sa porezima i nepodnošljivim daćama. Zbog toga su oni, često puta, teško uzdišući i pogledavajući na nebo, dozivali svemogućeg i milostivog Boga (što sam slušao i gledao), tužili se i ožalošćeno govorili: »Ovo što mi moramo mnogo da trpimo i što smo potpali pod bijesnog i tiranskog psa, Turčina, sve je to naša vlastita krivica«. Ja sam pitao, kako su i zašto pali pod Turke. Oni su mi odgovorili: »U ono vrijeme kad je Turčin osvojio i potčinio sebi kraljevstva, trgovišta, zemlje, mjesta i gradove što leže oko Grčke, vidjeli smo jasno i govorili da će se to isto dogoditi i sa našom zemljom. Ali naša gospoda i vlasti govorahu da se ništa neće dogoditi, jer Turčin treba da cio svijet pokori prije nego što to učini sa prostranom grčkom zemljom. Ali mi vidimo da je on, ne samo prostranu grčku zemlju, nego skoro tri dijela svijeta, naime Aziju, Afriku, i otprilike polovinu Evrope, nezasitljivo progutao. Zato, o plemeniti i pobožni ljudi, nemojte se oglušiti i nemojte govoriti: »Prije nego Turčin dođe do nas, mora on još mnogo zemalja osvojiti«. »I mi smo tako govorili, pa nam je, nažalost, preblizu došao. Vaša vlast i vi sami budite među sobom složni; molite svemogućeg Boga da se prestane srditi i da skine jaram i terete pod kojima se mi nalazimo, i da ih svojom božanskom milošću i milosrđem učini lakim i snošljivijim«. Sa siromašnim i bijednim hrišćanima (otkada je krvoločni Turčin počeo njima da vlada) postupa se vrlo surovo i strašno. Za njih (Turke) je mnogo časnije i ljepše nazvati se ubojicom, kradljivcem, izdajicom ili hrišćanskim krvnikom, nego hrišćaninom.

U utorak, 25 oktobra, otprilike oko 12 časova, posla Ibrahim-paša nekoliko uglednih i odličnih Turaka da doprate gospodu (na njihovu molbu, traženje i želju), koja su, svečano obučena i nagizdana, otišla k njemu na konjima, a sva ostala pratnja pješice. Kad smo došli u njegovo dvorište, dočekaše nas mnogi ugledni Turci sa obje strane dvorišta u zlatnim, svilenim, kadifenim, od najboljeg platna izrađenim raznobojnim anterijama (ogrtačima) i drugom odijelu. Pred gospodom se, po njihovom običaju, pokloniše pognutom glavom i rukama presami-

ćenim na prsima. I naša gospoda ukazaše njima počast, prema našim običajima. Poslije smo, popevši se kamenim stepenicama, došli u lijepu dvoranu. Tu je, kao kakav kralj, sjedio Ibrahim-paša u svom svome sjaju i dostojanstvu, obučen u zlatno ruho, opkoljen svuda naokolo zlatnim, svilenim i drugim zastiračima po zidovima, klupama i zemlji. Najugledniji Turci, njegovi činovnici i čauši, povikaše na turskom jeziku: »Dobro nam došli, plemenita i moćna gospodo!« Zatim unesoše dvojica Turaka dvije lijepe stolice i paša pozva gospodu da sjednu. Primio ih je sa najvećim počastima i govorio s njima vrlo prijateljski. Ostali su s njime u razgovoru tri sata. Pošto su vrlo dugo s njime razgovarali, naredio je da im se donese piće. Kad je piće doneseno i kad ga je posluga pružila gospodi da piju, opet su Turci zavikali: »Neka Bog dade da vam piće bude na dug život«. Svaki je pio iz lijepog suda vrlo slatku dobro kuvanu vodu. Kad se gospoda opraštala od paše, zaželjeli su Turci gospodi srećan rastanak i zdravlje. Zatim se povratismo u naše svratište.

U nedjelju, 30 oktobra, išla su opet gospoda u svoj svojoj paradi paši. Gospoda na konjima, a mi ostali pješice. Pošto smo se zadržali četvrt sata kod paše, povratismo se u naše svratište.

U ponedjeljak, 7 novembra, posla turski car oko 11 sati mnoge ugledne Turke i tursku gospodu po kraljevsko izaslanstvo, oratore i poslanike, koji su zatim, obučeni u svečano zlatno i lijepo odijelo, odjahali turskom caru. Mi ostali otišli smo pješice. Kad smo došli do crkve sv. Sofije, okrenusmo ulijevo i dođosmo u veliko i dugačko carsko dvorište. Tu je posluga turske gospode, a bilo ih je vrlo mnogo, prihvatila i povela konje kroz dvorište. U sredini rečenog dvorišta, nalijevo, stajala su dva slona na kojima su sjedila dva goniča i krotila ih. Kad smo došli do drugih vrata, sjahaše gospoda s konja i pođoše pješice drugim lijepim i dugačkim dvorištem. Tu se unaokolo dvorišta na četiri mjesta nalazilo dvorsko osoblje, oko tri hiljade ljudi. Na svakom mjestu, kako smo mogli primijetiti, stajala je naročita grupa Turaka. Na prvom mjestu veliki broj Turaka u bijelim povezačama, koje oni zovu turban. Na drugom mjestu velika množina alajbegova sa

bijelim šiljatim kapama, koje oni zovu asapi (sallaki); oni jašu odmah iza cara; bilo ih je mnogo. Treća grupa sa zlatnim turbanima (sarckolle) i tih je bilo vrlo mnogo. Četvrta grupa janičari sa bijelim turbanima (sarucima), koje oni zovu ackburgkh; i njih vrlo mnogo. U svakoj grupi bijaše mnogo poglavica i najuglednijih Turaka, obučenih u zlatne, kadifaste, svilene haljine, pred kojima se naša gospoda pokloniše i počast odaše, kao što i oni sa svoje strane isto to učiniše.

A u sredini dvorišta deset lavova i dva leoparda, lancima vezani, strašno se derahu i režahu. Našu gospodu uvedoše u lijepu sobu u kojoj su bile najviše paše, i to: Ibrahim, Ćazim, Ajas i Behadum-paša. Tu se zadržaše oko jednoga sata.

Sva četvorica paša odvedoše poslije preko dvorišta gospodu k caru, koga su najprije gospodin Josif, a poslije gospodin Nikola poljubili u ruku i ostali kod njega dosta dugo.

Ostala pratnja ostala je pred vratima.

Poslije su se gospoda oprostila s carem, pa se sa turskom pratnjom povratismo svi u naš karavanseraj.

U srijedu, 9 novembra, posla turski car u naše prenoćište vrlo lijepe darove.

U nedjelju, 13 novembra, odjahaše gospoda ponovo kod Ibrahim-paše kod koga su ostala tri sata, pa se poslije povratiše u konačište.

U ponedjeljak, 14 novembra, gospoda i mi, obučeni po starom turskom običaju, u zlatne kapute i odjeću što nam je poklonio car, prođosmo oko 8 sati kroz dvorište, kroz koje smo prije prošli. Ovoga puta stajaše uz slona lijepa, visoka, četvoronožna životinja, zvana suruoya (žirafa). Gospoda uđoše u sobu pašâ, a mi ostali ostadosmo napolju, na drugom mjestu, ali pod istim krovom, s lijeva.

Poslije kratkog vremena unesoše u sobu gospode 72 jela. Ali je od toga bilo servirano za gospodu samo 20 jela. Za nas tridesetpetoricu i sedmoricu alajbega servirano je udvoje ili utroje. Jelo se veselo i samo nam je jedanput dat dobar prokuvani slatki napitak (šerbe). Četvorica paša, Ibrahim, Ajas, Ćazim i Behadum, i dvojica naše gospode, Josip i Nikola, jeli su zajedno za jednim srebrenim stolom.

vjetar, pa dođosmo u trgovište Samokov (Samokouo)[170], i tu prenoćismo.

U petak, 6 januara, predanismo u Somokovu.

U subotu, 7 januara, dođosmo iz Somokova u selo Saparevo (Slatmwerden)[171], gdje sretosmo mnogo hrišćana povezanih u željezne lance. Neka im se Bog smiluje! Zatim udarismo prema Červen-Brijegu (Czernovobregu)[172], i tu prenoćismo.

U nedjelju, 8 januara, krenusmo iz Červen-Brijega rđavim putem preko brda, pa došavši do lijepog kamenog mosta[173], pređosmo preko njega i dođosmo u selo zvano Ljošnja Konstenička (Osslkosstanitza)[174]. Tu prenoćismo.

U ponedjeljak, 9 januara, krenusmo iz Ljošnje Kosteničke, prođosmo kroz banju zvanu Kostanička Banja (Costamitza Wanna)[175], udarismo preko brda, siđosmo u dolinu vrlo rđavim putem, pa stigosmo do vode Kriva Rijeka (Krina Veka)[176], koja tecijaše uporedo s nama. Najposlije dođosmo u selo Konopnicu (Konopenitza)[177], i tu prenoćismo.

U utorak, 10 januara, pošavši iz Konopnice, idosmo lijepim poljem, pa dođosmo u selo na brdu, zvano Stracin (Stratzin)[178], i tu prenoćismo.

---

170) Varoš i154 sresko mjesto na podnožju Rila i Vitoša. Industrisko mjesto i raskrsnica za doline Strume, Iskra, Tundže, Marice i Meste.

171) Možda današnje selo Saparevo između Samokova i Dupnice.

172) Današnji Červen-Brijeg na Topolnici kod Dupnice.

173) Most kod Lošnje Kosteničke (Pons Strimonis), na Strumi, u blizini Ćustendila.

174) Možda današnja Lošnja Konstenička kod Ćustendila (Kistendila).

175) Po Petančiću Beobuška Banja, stari Velbužd, a današnja varoš Kistendil, na Strumi, u zapadnoj Bugarskoj. Kostanička Banja ili »Konstantinova Banja« prozvana po nekadašnjem oblasnom gospodaru Konstantinu Dejanoviću. Ćustendil (Kistendil) je tursko ime za varoš. Trgovačko i industrisko mjesto, na pruzi Sofija—Ćuševo. U samoj varoši moderno uređena mineralna banja.

176) Lijeva pritoka Pčinje, izvire u Osogovu planini. Protiče kroz Egri Palanku i blizu Kumanova utiče u Pčinju.

177) Mjesto nedaleko od Krive Palanke (jugoistočno).

178) Selo na podnožju brda Stračina, na putu između Kumanova i Krive Palanke.

U srijedu, 11 januara, pođosmo iz Stracina, prođosmo nekoliko sela, putujući vrlo dugo, i dođosmo u Preševo (Frostheuo)[179] gdje je nekada bio lijep grad, i tu prenoćismo.

U četvrtak, 12 januara, krenusmo iz Preševa preko visoke planine Crne Gore (Jeruagara)[180] i dođosmo na polje Moravsko Polje (Marana feld), pa zatim u selo Livoč (Liuatz)[181] i selo Gornji Poneš (Ober-Ponescha)[182], i tu prenoćismo.

U petak, 13 januara, udarismo iz Gornjeg Poneša preko brda, dođosmo u grad Prištinu, pa na Kosovo Polje, i u selo Babin Most (Babnioss)[183], pa tu prenoćismo.

U subotu, 14 januara, pođosmo iz Babina Mosta preko Kosova Polja prema trgovištu Vučitrnu, pa dođosmo u selo Rudare (Ruderdorf, Ruderi)[184], i tu prenoćismo.

U nedjelju, 15 januara, krenusmo iz sela Rudara vrlo rano, pređosmo potok Ibar i dođosmo do razrušenog manastira. Idući zatim dosta dugo dolinom između brda pređosmo preko brda Rogozna i dođosmo noću u Novi Pazar. Tu kod naše stare ugostiteljke, Srpkinje, prenoćismo.

U ponedjeljak, 16 januara, ostadosmo cijeli dan u Novom Pazaru.

U utorak, 17 januara, krenusmo iz Novog Pazara između brda, pa se popesmo na veliko brdo Brezovo Brdo

---

179) Možda današnje Preševo, u dolini Moravice, varošica i sresko mjesto, na polovini puta od Kumanova do Vranje, na padinama Crne Gore.

180) Crna Gora ili Karadag, planina više Skoplja, u blizini Kumanova, između Kumanova i Gnjilana.

181) Livoč, selo blizu Gnjilana. Tu je poslanstvo izbilo na prijašnji svoj put.

182) Mjesto Poneš, blizu Bresalice, na hrbatu Horme Planine.

183) Babin Nos, danas Babin Most, na Kosovu Polju blizu Vučitrna. Tu je, po predanju, Obilić odgrizao nos babi, kod koje se bio sklonio poslije ubistva Muratova, zato što ga je izdala Turcima.

184) Selo blizu Kosovske Mitrovice.

(Bresa. Eresa)[185] i dođosmo u selo, zvano Brnjica (Bruntza)[186], i tu prenoćismo.

U srijedu, 18 januara, pođosmo iz Brnjice po velikom snijegu pa, prešavši preko mosta na potoku Uvcu, dođosmo noću u Skenderpašinu (Kasabu) i tu prenoćismo.

U četvrtak, 19 januara, poranismo iz Skenderpašine, pređosmo preko brda, siđosmo u dolinu i dođosmo u selo Krotovo. Prešavši Banjsku Goru (Wannaperg)[187], dođosmo u Priboj i tu prenoćismo.

U petak, 20 januara, krenusmo vrlo rano iz Priboja, pređosmo vodu Uvac, pa, udarivši preko drugog visokog brda, Bijelog Brda (Bello perk)[188], dođosmo u tvrđavu i manastir Dobrun. Tu nas kaluđeri lijepo primiše i dadoše nam da pijemo. Poslije iđasmo rđavim putem prema Višegradu i tu prenoćismo.

U subotu, 21 januara, krenusmo iz Višegrada, pa, prešavši rijeku Drinu i visoku planinu zvanu Semeć, dođosmo, idući cijeli dan, u Rogaticu i tu prenoćismo.

U nedjelju, 22 januara, pođosmo iz Rogatice prema grobu Hercega Pavlovića i dođosmo u Gračanicu i tu prenoćismo.

U ponedjeljak, 23 januara, udarismo iz Gračanice preko planine Medenika vrlo rđavim, kamenim i blatnjavim putem prema Vrhbosni, i tu prenoćismo.

U utorak, 24 januara, ostadosmo cio dan u gradu Vrhbosni.

U srijedu, 25 januara, krenuvši iz Vrhbosne (Werckbossen) preko polja i rijeke Bosne, dođosmo u selo Rakovicu i tu prenoćismo.

U četvrtak, 26 januara, dođosmo iz Rakovice u Kiseljak, zatim u Lepeničko Polje, pa u selo na brdu Lušu (Lusch)[189], na desnoj strani puta, i tu prenoćismo.

---

185) Brezovo Brdo, sjeveroistočno od varoši Sjenice.

186) Selo u štavaljskoj opštini, srez sjenički.

187) Banjska Gora kod Priboja.

188) Bijelo Brdo, kod Dobruna, nad Budimljem.

189) Možda Lužine u opštini dusinskoj, srez fojnički, ili Lug u opštini brestovačkoj, srez fojnički. U fojničkom srezu, jugoistočno od Busovače, ima i seoska opština Lugovi.

U petak, 27 januara, idući iz Luša, pređosmo preko nekoliko voda, izbismo u Lašvino Polje (Luschanopolle)[190] i dođosmo u selo Grahovik (Grabano)[191], i tu prenoćismo.

U subotu, 28 januara, krenusmo iz Grahovika odmah preko vrlo visokog brda Rađovana (Radosceuo) prema Kastelu, siđosmo u dolinu (ravnicu), pa poslije dođosmo u selo što leži na brdu, u Blagaj (Blatzgoy)[192], i tu prenoćismo.

U nedjelju, 29 januara, putovasmo iz Blagaja između brda, pređosmo vodu Vrbas, udarismo preko visokog brda Semišnice (Serun, Szenim, Szonim), pa dođosmo u Babindo, i tu prenoćismo.

U ponedjeljak, 30 januara, krenusmo iz Babindola preko visoke planine, pređosmo rijeku Janj, prejahasmo vodu Plivu, pa dođosmo do tvrđave Sokol, što ležaše na desnoj strani, i sela Severonića, pa tu prenoćismo.

U utorak, 31 januara, krenusmo iz Severonića preko brda Prizrenac (Brisren) pa, prešavši vodu Sanu i jašući dosta dugo, dođosmo u Ključ i tu prenoćismo.

U srijedu, 1 februara, pođosmo iz Ključa preko dvije vode, Sanice i Mrene, i dođosmo u Kamengrad, gdje prenoćismo.

U četvrtak, 2 februara, udarismo od Kamengrada nenaseljenim krajem i dođosmo, u ime božije, u Krupu i tu prenoćismo.

U petak, 3 februara, krenusmo iz Krupe preko brda i dođosmo u Novigrad, pa tu prenoćismo.

U subotu, 4 februara, pošavši iz Novigrada, dođosmo u obje Kladuše i u gradić Klokoč, gdje prenoćismo.

U nedjelju, 5 februara, udarismo iz Klokoča prema gradu Budačkom, pređosmo vodu Koranu, dođosmo u grad Belaj (Belloi), pa se preko vode Mrežnice prevezosmo i dođosmo u selo Duga Resa (Dalgeres)[193], i tu prenoćismo.

---

190) Polje duž rijeke Lašve.

191) Selo Grahovik, opština buščićka, srez travnički.

192) Blagaj, mjesto u donjovakufskoj opštini, srez jajački.

193) Duga Resa, selo u blizini Karlovca (Hrvatska).

U ponedjeljak, 6 februara, krenusmo vrlo rano, još prije svanuća, prema Novigradu, pa prešavši Dobru i brdo Ribnik, pa opet vodu Kupu, dođosmo u Metliku i tu prenoćismo.

U utorak, 7 februara, predanismo u Metlici.

U srijedu, 8 februara, udarismo od Metlike na tvrđavu Semenic (Semenitz) gdje nas Semeničani dočekaše vrlo lijepo. Zatim dođosmo u Toplice i Žužemberk, pa tu prenoćismo.

U četvrtak, 9 febraura, krenusmo radosni iz Žužemberka preko Krke u Šmarje pa u Ljubljanu. Hvala Bogu!

LITERATURA

Za bilješke ispod teksta služio sam se ovom literaturom:

Matković Petar:
Putovanja po Balkanskom poluotoku XVI vijeka. — Rad Jugoslavenske akademije, knjiga 56, Zagreb 1881.

Nikolajević Milivoj:
Geografija Bosanskog poluostrva, knj. II, IV. Beograd 1904.

Marinković Vl.:
Rečnik — Imenik mesta Kr. Jugoslavije, Beograd 1930.

Stanojević Stanoje:
Narodna enciklopedija, srpsko-hrvatska, slovenačka, Beograd 1927—1929.

D-r Ichirkoff Anastas:
Oro- und Hydrographie von Bulgarien, Sarajevo 1913.

Petrović P. M.:
Sveznanje, opšti enciklopediski leksikon, Beograd 1937.

H. Kiepert:
Generalkarte von der Europäischen Türkei, Berlin 1853.

Klaić Vjekoslav:
Bosna, Zagreb 1878.

Rezultati popisa stanovništva u B. i H. 1885, 1895, 1910, Sarajevo.

D-r Jireček Konstantin:
Handelsstrassen und Bergwerke von Bosnien u. Serbien während des Mittelalters, Wien 1879.

D-r Blau Otto:
Reisen in Bosnien u. Hercegovina, Berlin 1877

Lopašić R.:
Oko Kupe i Korane, Zagreb 1895.

Lopašić R.:
Bihać i Bihaćka Krajina, Zagreb 1890.

D-r Dedijer Jevto:
Nova Srbija, Beograd 1913.

Kostić Kosta:
Naši novi gradovi na jugu, Beograd 1922.

Marinković Vlad.:
Karta Srbije i Crne Gore, Beograd 1913.

Milošević M.:
Karta Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1913.

Freytag Gustav:
Karte Balkan Halbinsel, Wien 1920.

D-r Županić Niko:
Žumberčani i Marindolci.

Santini P.:
Atlas Univeısal dresse sur les meilleures cartes modernes, Venise 1776.

D-r Truhelka Ćiro:
Naši gradovi, Sarajevo 1904.

Daničić Đuro:
Rječnik iz književnih starina srpskih, Beograd 1863-64.

D-r Spaho M.:
Gazi Husrevbeg, Sarajevo 1906.

Napomene izdavača Kuripešićeva putopisa 1910 godine.

Katzensehläger M.:
Zemljovid Hrvatske i Slavonije.

Đ. Pejanović

BENEDIKT KURIPEŠIĆ
Putopis kroz Bosnu, Srbiju, Bugarsku i Rumeliju 1530.
Prvo izdanje

Korektor: Milica Ristić

Štampano u 5.000 primjeraka u Štamparskom zavodu »Oslobođenje«
Sarajevo
Štampanje završeno maja 1950 god.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

821.112.2-992
94(4)“16”

КУРИПЕШИЋ, Бенедикт

Putopis kroz Bosnu, Srbiju, Bugarsku i Rumeliju : 1530 / Benedikt Kuripešić ; preveo Sreten Novaković. - 1. fototipsko izd. - Banja Luka : Besjeda, 2006 (Banja Luka : Grafid). - 55 стр. ; 21 cm. - (Biblioteka Putopisi / Besjeda)

Тираж 1.000

ISBN 99938-1-017-7

НОВАКОВИЋ, Сретен 730

П.О.: БОСНА - Путописи, СРБИЈА- Путописи, БУГАРСКА- Путописи, РУМЕЛИЈА- Путописи

MFN=003084
Winisis-Библио